

Leo Tiik

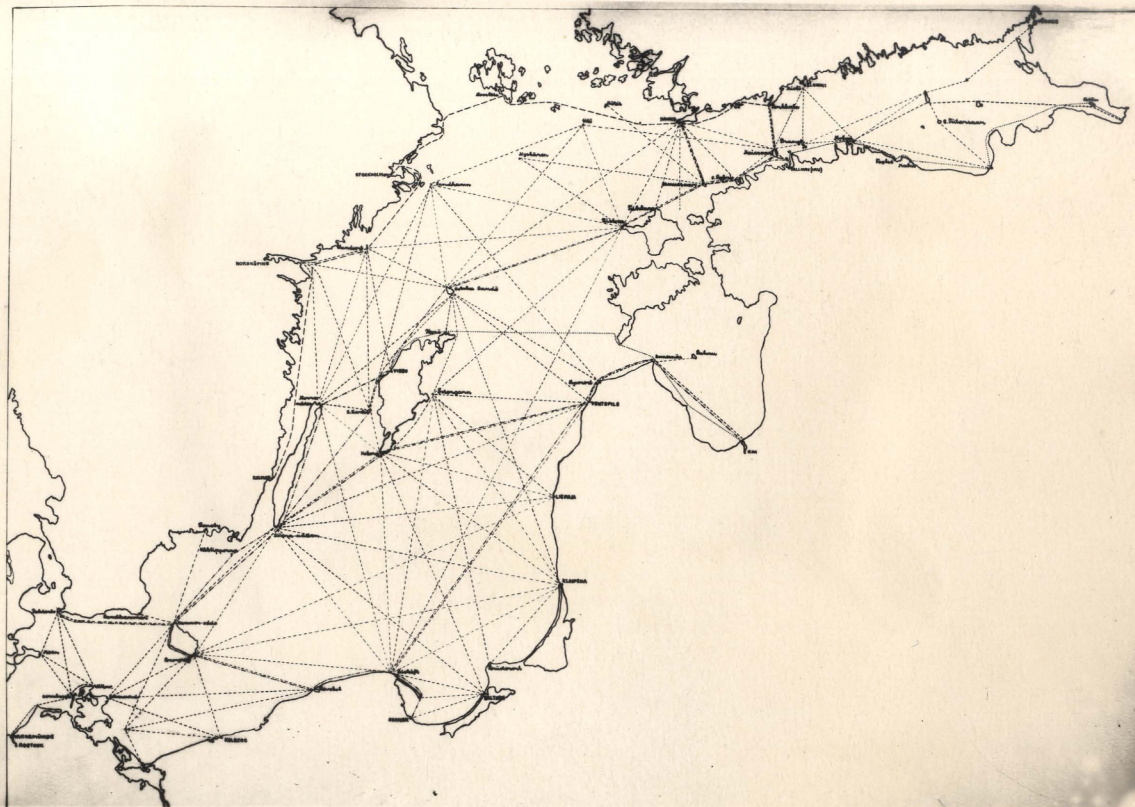
Geograafia kateedri
van.-öp.

V A N A T A L L I N N

Ajaloolis-geograafiline käsitelu
linna tekkimisest ja kujunemisest

(J o o n i s e d)

Tartu 1957

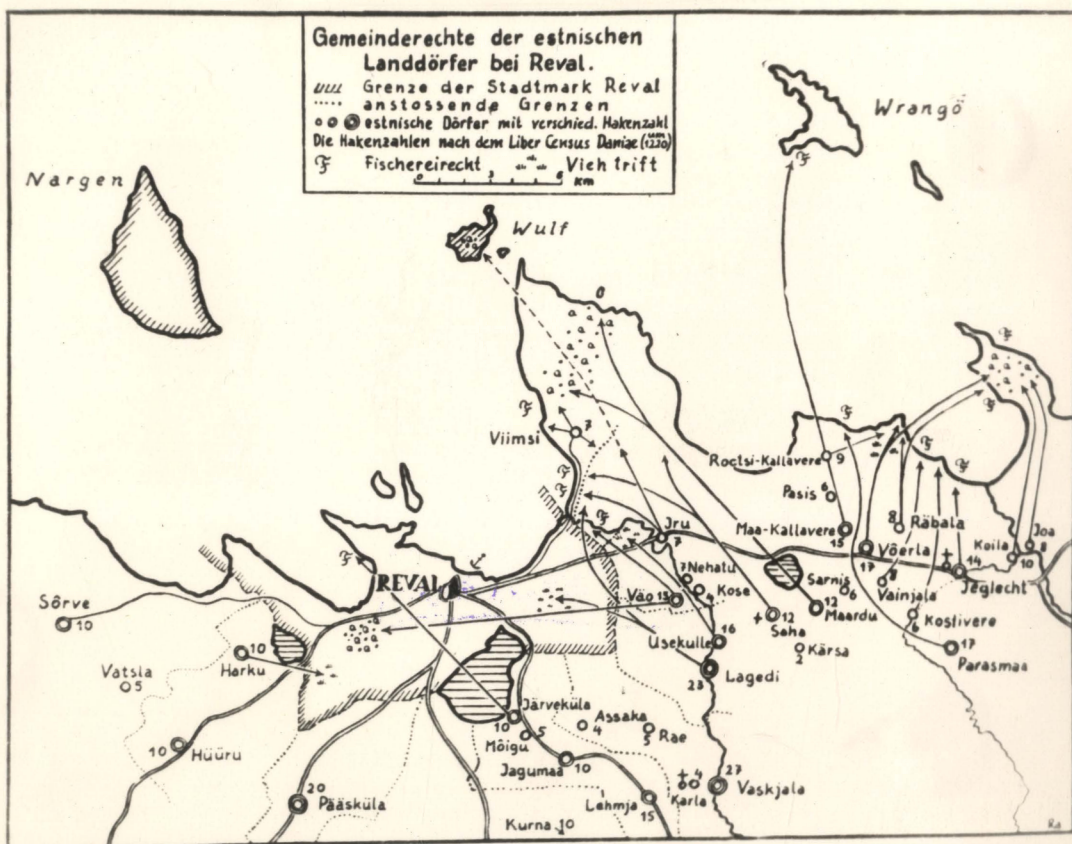
1. Mereteede arenemine Balti merel.

Veel 13. sajandi keskpaigas palistasid mereteed rannikuid, siirdudes avamerele ainult selle ületamiseks otsejoones ja kindla kursiga.

Järgmistel sajanditel võetakse kasutusele avamere ületamiseks kindlaid kursse juba suuremas ulatuses, kuid neid kasutatakse ainult soodsa tuule puhul.

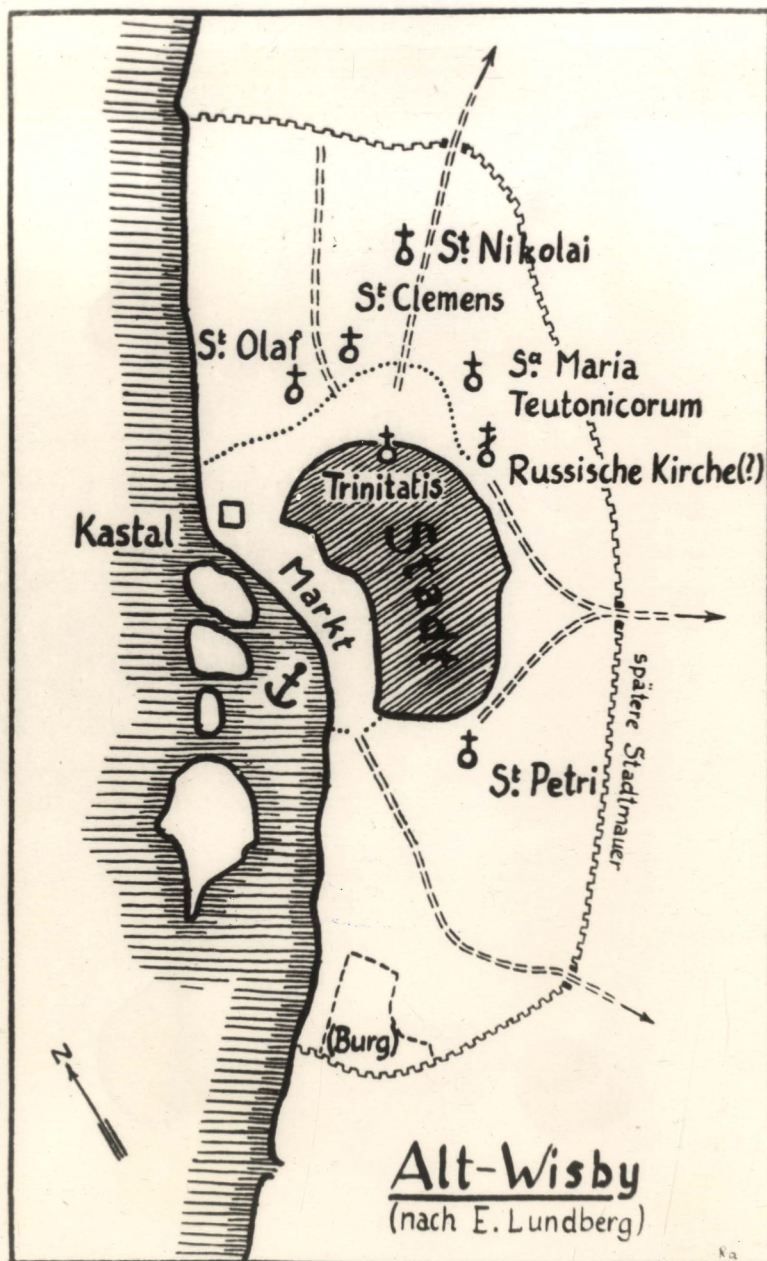
Alles 17. sajandil tuuakse lootsiraamatus ära juba terve rida orienteerumispunkte, mis viitab sellele, et vastutuule puhul rakendatakse krüssamist suuremas ulatuses.

Soome lahes on aga ilmne, et peamine meretee on kulgenud piki Eestimaa rannikut, kus suuremaks koondumispunktiks oli Naissaar Tallinna lahe suudmel.

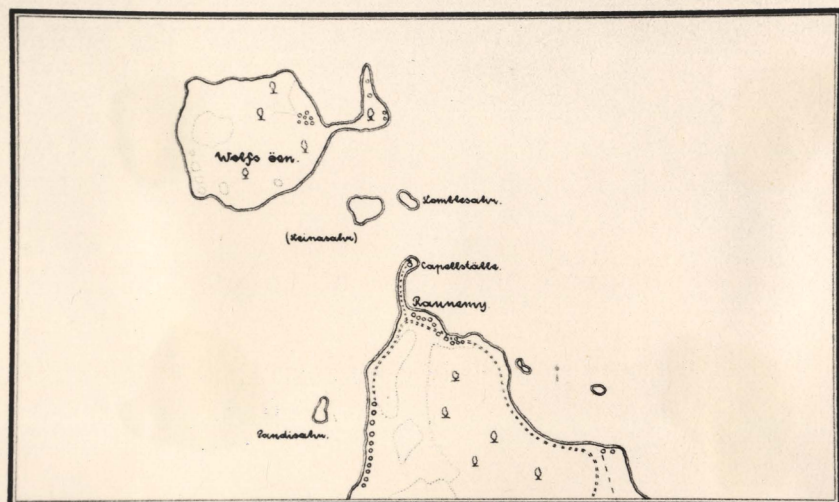
2. Sisemaiste külade kogukondlike kasutamissoiguste
 ulatus mitmesuguste kaugemate kõlvikute suhtes
 Tallinna ümbruskonnas (P. Johansen, Nordische
 Mission ..., lk. 177)

Siit ilmneb Iru ja Tallinna kuulumine Ocrielae
 kihelkonda ning ühtlasi ka eraldatus itta jäävast
 Repeli (Rääbala) kihelkonnast.

3. Vana Visby (E.Lundbergi järgi P.Johansen, Nordische Mission ..., lk.82)

Vööramaiste kaupmeeste kaubahoovide kirikud paiknevad vana linnatuumiku ja linna hiilgepäevilt pärineva linnamüüri vahel ning on rajanisel asunud väljaspool linna.

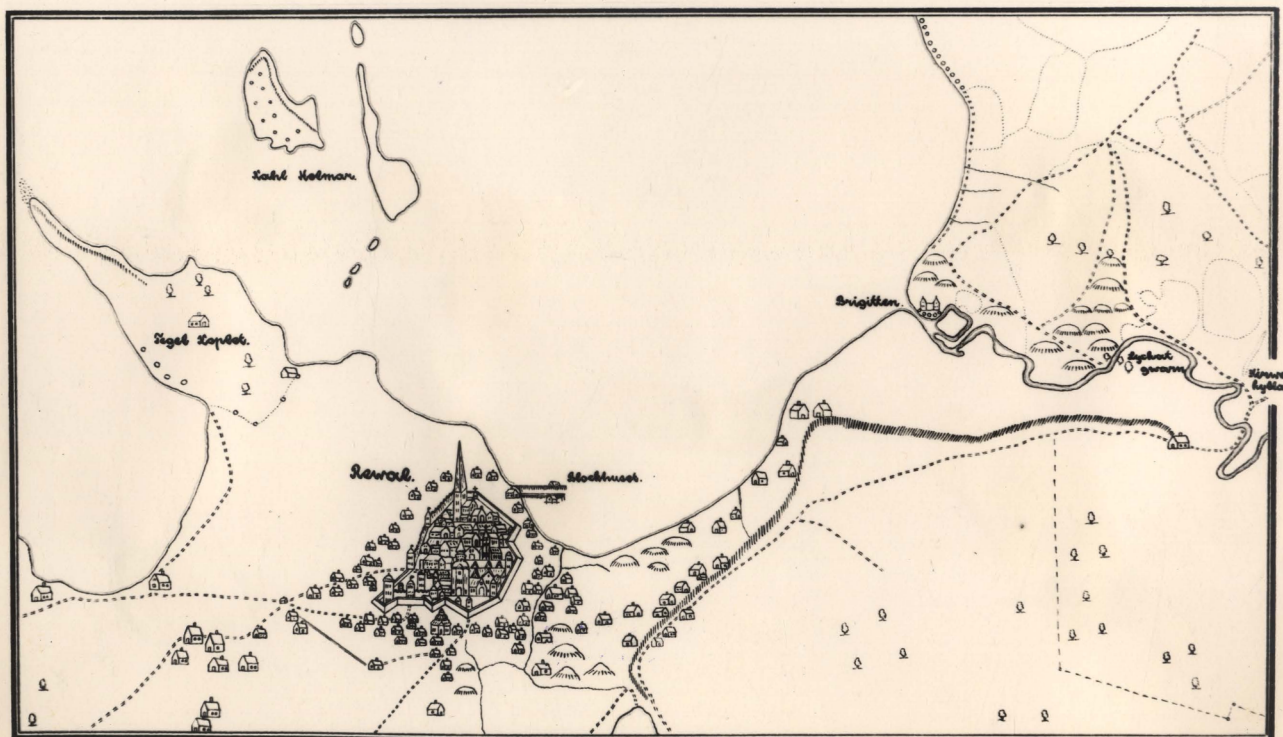
4. Äigna väin (Wulfsund) umbes 1700.a. pärineva kaardi järgi.

Paljukasutatud, kuid mereröövlite tõttu ohtlik väin, mille kaudu toimus laevasõit Tallinnast itta.

Laevatee kulges läbi kitsa ja madala väina, mis asub Äigna saare (Wolfs öen) ja Kräsuli saare (Gräsö, siin koguni Heinasahr) vahel.

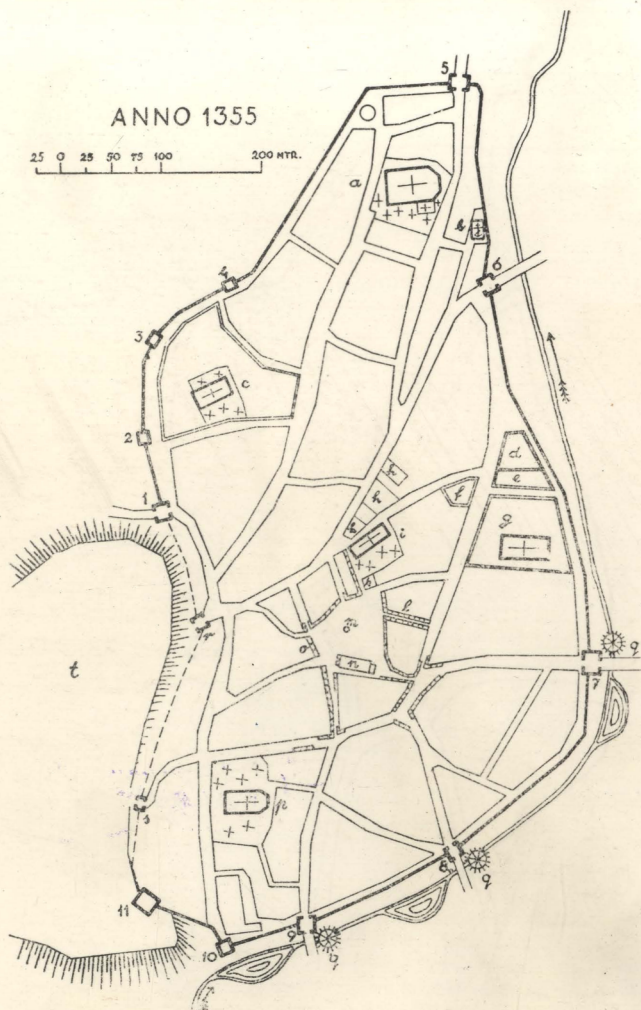
Kräsuli kõrval asub Kumbli laid (siin Komblesahr), mille nimel on kaks lahendust - rootsi "kumbl" = hauakivi, kalmukivi, kuid ka laevatee tähiseks inimekäte abil kokkukuhjatud kõrgem kivihunnik.

Rohuneeme küla nimeks on siin "Raunemy".

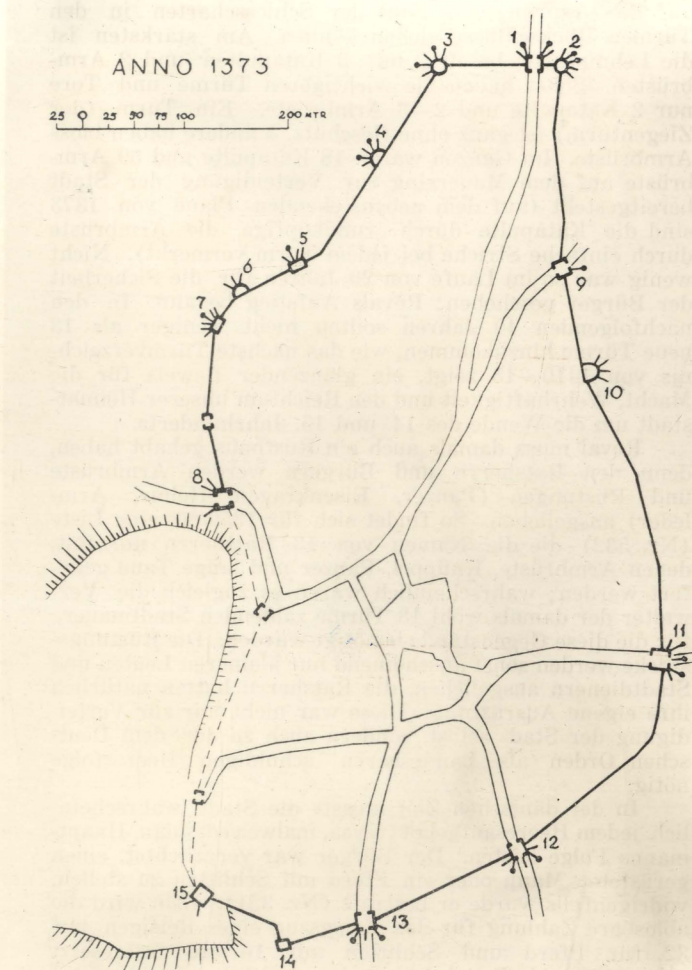
5. Tallinn oma lähema ümbrusega 1689.a. (J.Holmbergi kaardi järgi)

Pirita kloostri naabruses paistab erilisel silma nelinurkne saar ja seda ümbritsev jõekoole. Peaks olema ilmne, et see on inimekäte looming ja usutavasti oli sadamakohana kasutusel veel 17. sajandi lõpul. Vastasel korral poleks J.Holmberg seda nii hoolikalt välja joonestanud.

6. Tallinn 1355.a. (P.Johansen 1935.a. raamatus - Tallinna märkmeteraamatud 1333-1374, lk. XXVII)

Siin on P.Johansen püüdnud fikseerida tähtsamate hoonete ja kinnistute asukohti ning samuti 1355.a. loetelus mainitud torne linnamüüril.

7. Tallinn 1373.a. (P.Johansen 1935.a. raamatus - Tallinna märkmeteraamatud 1333-1374, lk. XXIX)

Sellel lihtsustatud skeemil on P.Johansen püüdnud fikseerida 1373.a. nimestikus mainitud müüritorne ja nende relvastuse tugevust.

8. Tallinna all-linna kasvamine W.Neumanni järgi (1911.a.

W.Neumann luges all-linna vanimaks osaks Niguliste kiriku ümbrust (tihe ristviirutus) ning noorimaks linna põhjaosa (hõre kaldviirutus).

Seda jäljendas P.Johansen veel 1936.a. kuni lõpuks 1951.a. esitas uue hüpoteesi.

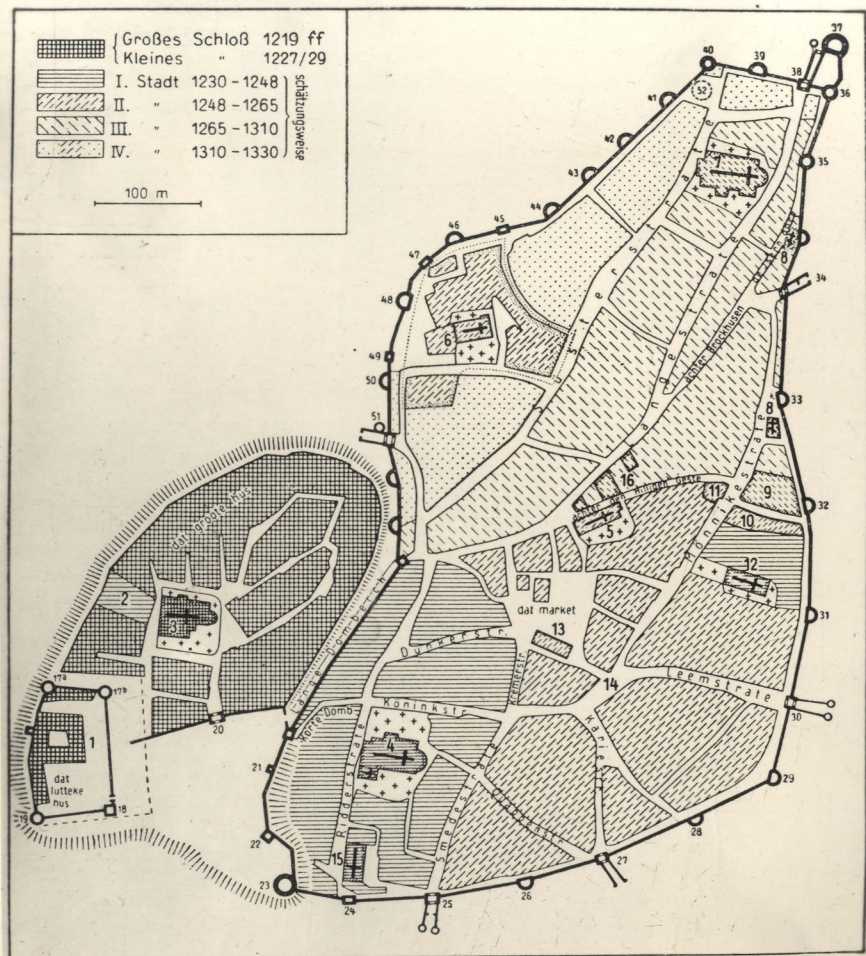

Abb. 200. Das mittelalterliche Reval

Unter Benutzung des von W. Neumann rekonstruierten Stadtplans (Mitt. 21, 1911, Taf. zu S. 95—97) entworfen von P. Johansen: Handbuch des Grenz- und Auslandsdeutschtums 2, 1936, S. 171, Abb. 166

9. Tallinna all-linna kasvamine P.Johanseni järgi (1936)

Põhiliselt tugineb see W.Neumannile (joon. 8) ning peamiseks erinevuseks on linna põhjaosa poolitamine varasemaks idapoolseks ning hilisemaks läänepoolseks.

Revals Gründung

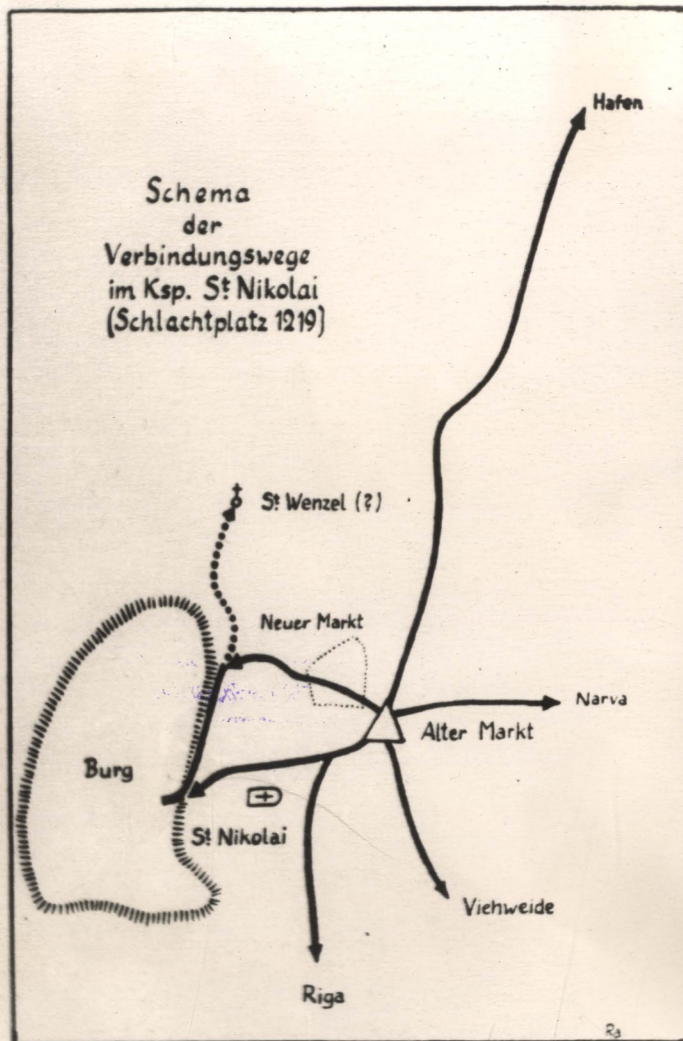

Abb. 5.

10. P.Johanseni katse Niguliste kihelkonna kui
iseseisvalinnalise asula tõestamiseks.

(P.Johansen, Nordische Mission ..., lk. 38)

Turg asub küll teede sõlmes, kuid kaugel Toompeast
ning kirikust ja ebaloogiliselt madalal kohal meie
nüüdse Raekoja Väljaku suhtes.

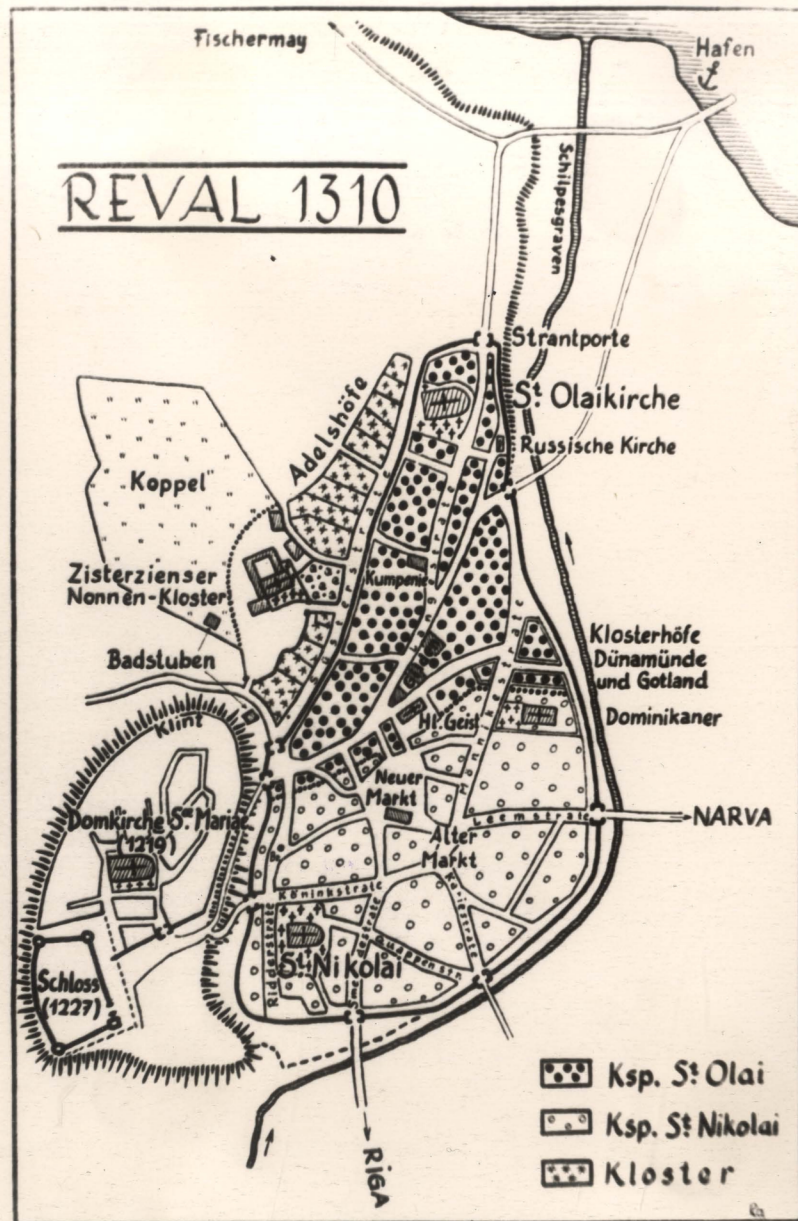
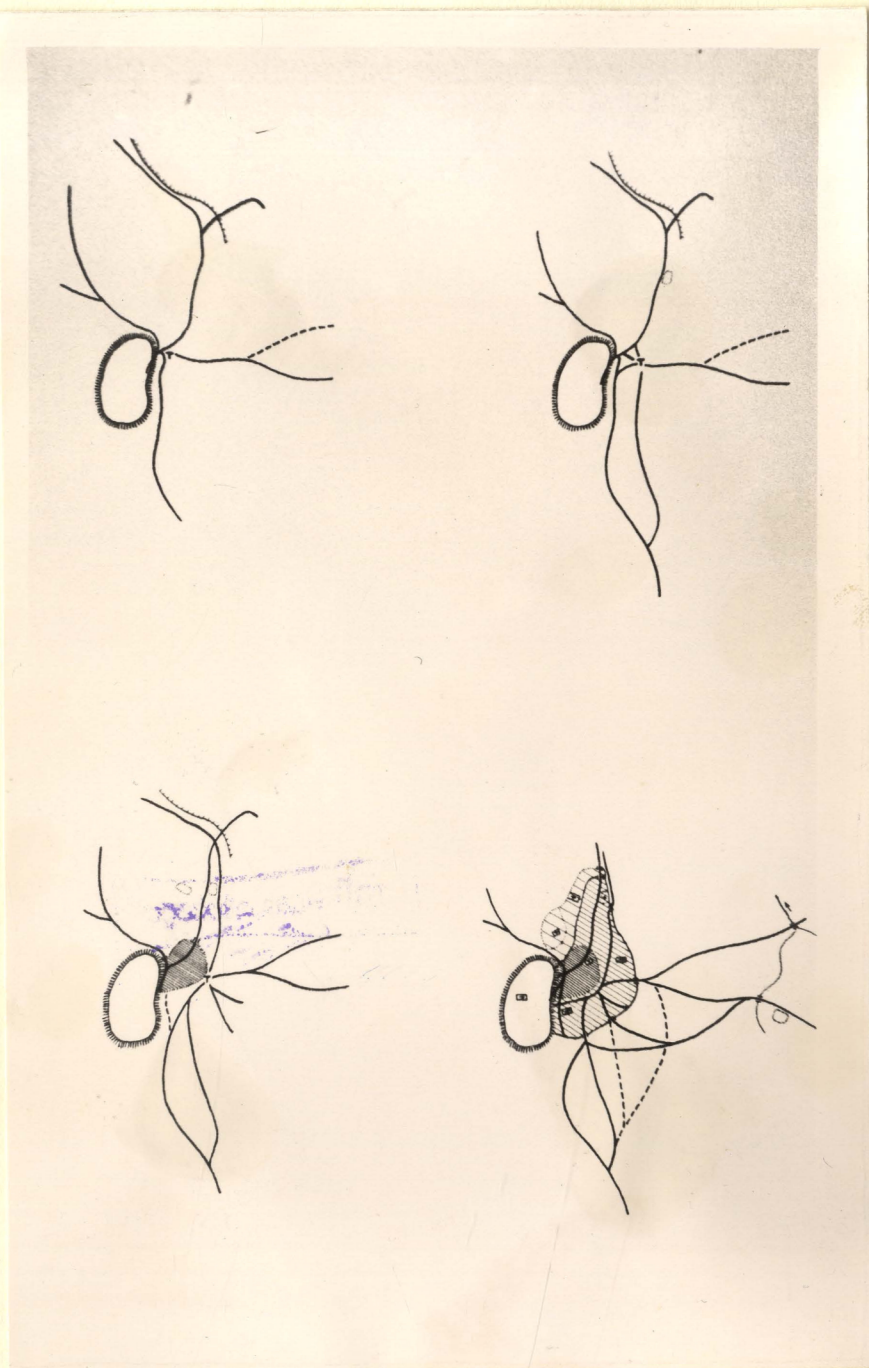

Abb. 4. Rekonstruktionsversuch der Unterstadt Reval für das Jahr 1310.

12. Tallinn 1310.a. (P.Johansen, Nordische Mission ..., lk. 34)

Võrreldes eelmistega, on positiivseks momendiks siiski korrektiiv linnamüüri asetuses Harjuvärava rajoonis, kuid eksituseks tuleb lugeda kaupmeeste gildi ja "olde kumpenie" asetamist 1310. aastasse ning samuti all-linna jagamist kahte kihelkonda, mis tegelikult toimus alles 14. sajandi keskel.

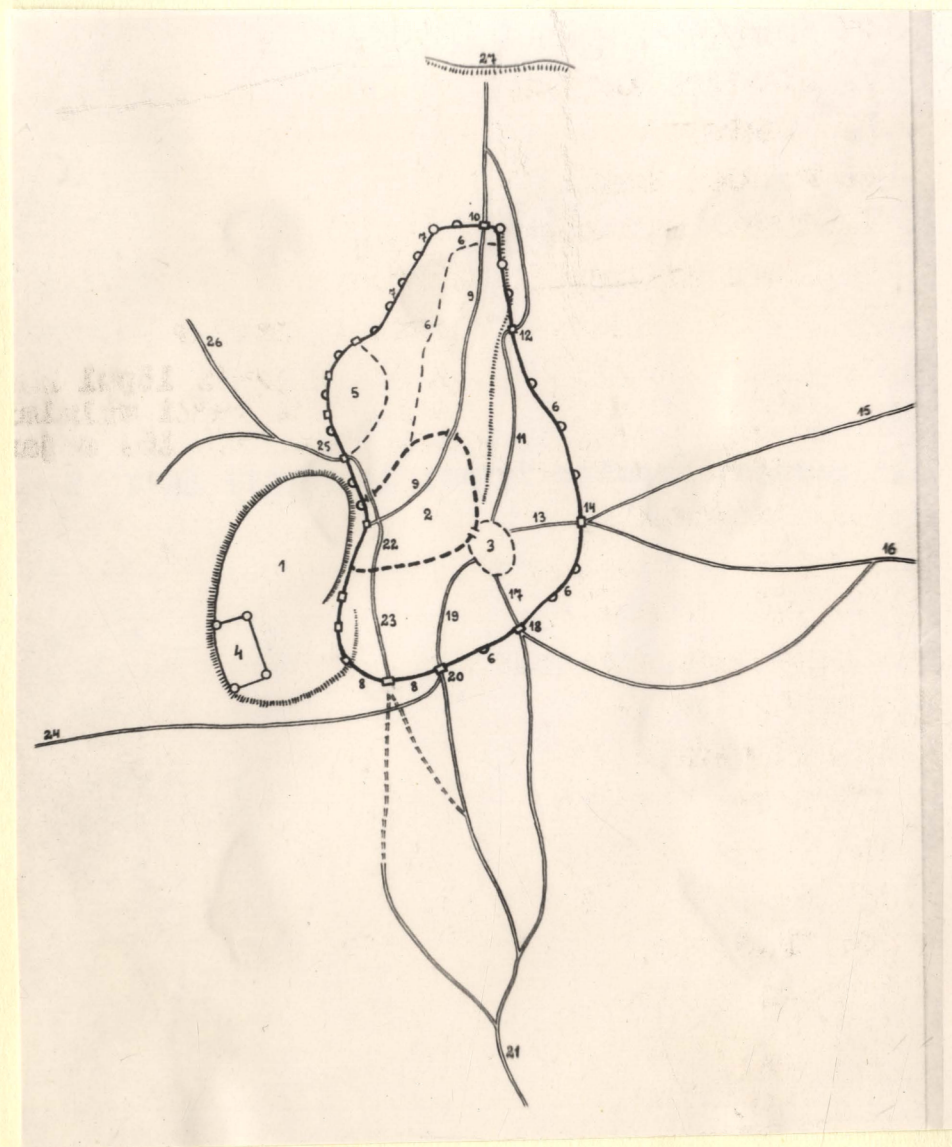

13. Tallinna ja tema liiklusmagistraalide arenemine.

- I - Toompeal asuva linnuse jalamile kujunes teede sõlm, turuväljak ja sinna kerkisid ka esimesed hooned.
- II - Asula kasvades tuli rajamisele uus turg, millele kohanesid ka teed.
- III - Asula ümbritseti kaitsepiirdega, turg viidi asula värava taha ja uuesti muutusid teed.
- IV - All-linna uued kindlustusvööndid töid kaasa uusi muudatusi teedes.

13-a. Tallinna all-linn ja selle liiklusmagistraalid

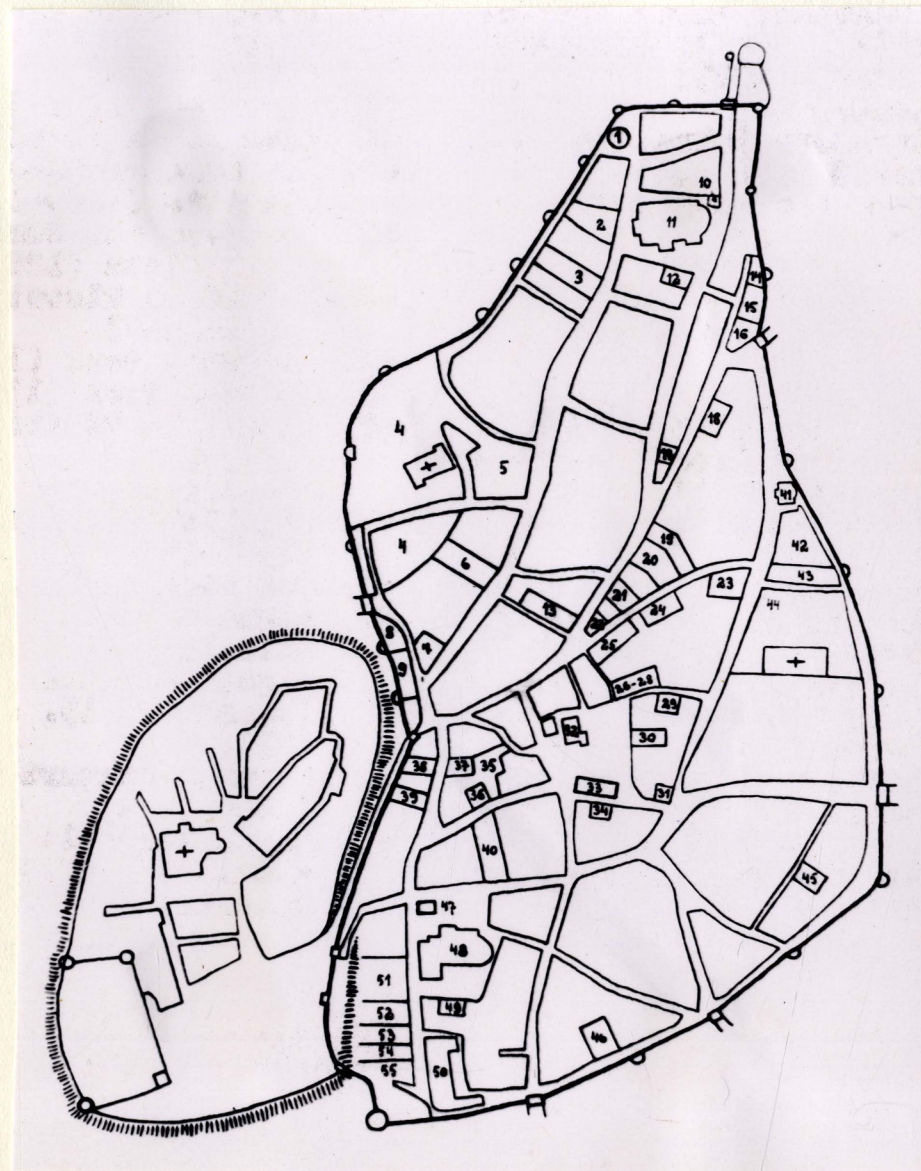
1. Toompea
2. All-linn 1219.a.
3. Vanaturg
4. Toompea loss
5. Mihkli klooster
6. Linna kaitsepiire 1310.a.
7. Pärast 1310.a. ehitatud linnamüür
8. Linnamüüri lõik, mis 15. sajandi lõpul kaotas oma tähtsuse Kiek-in-de-Köki torni valmimisega, kusjuures Tzeghen-torn lammutati 16. sajandi esimesel veerandil.
9. Pikk tänav
10. Suur-Rannavärav
11. Vene tänav
12. Väike-Rannavärav
13. Viru tänav
14. Viruvärav
15. Narva maantee
16. Tartu maantee
17. Suur-Karja tänav
18. Karjavärav
19. Harju tänav
20. Harjuvärav
21. Pärnu maantee
22. Rataskaevu tänav
23. Rüütli tänav (nüüd Rataskaevu t.)
24. Paldiski maantee
25. Nunnavärav
26. Tee rannikule (Kalamajasse)
27. Sadamakoht 13. sajandil.

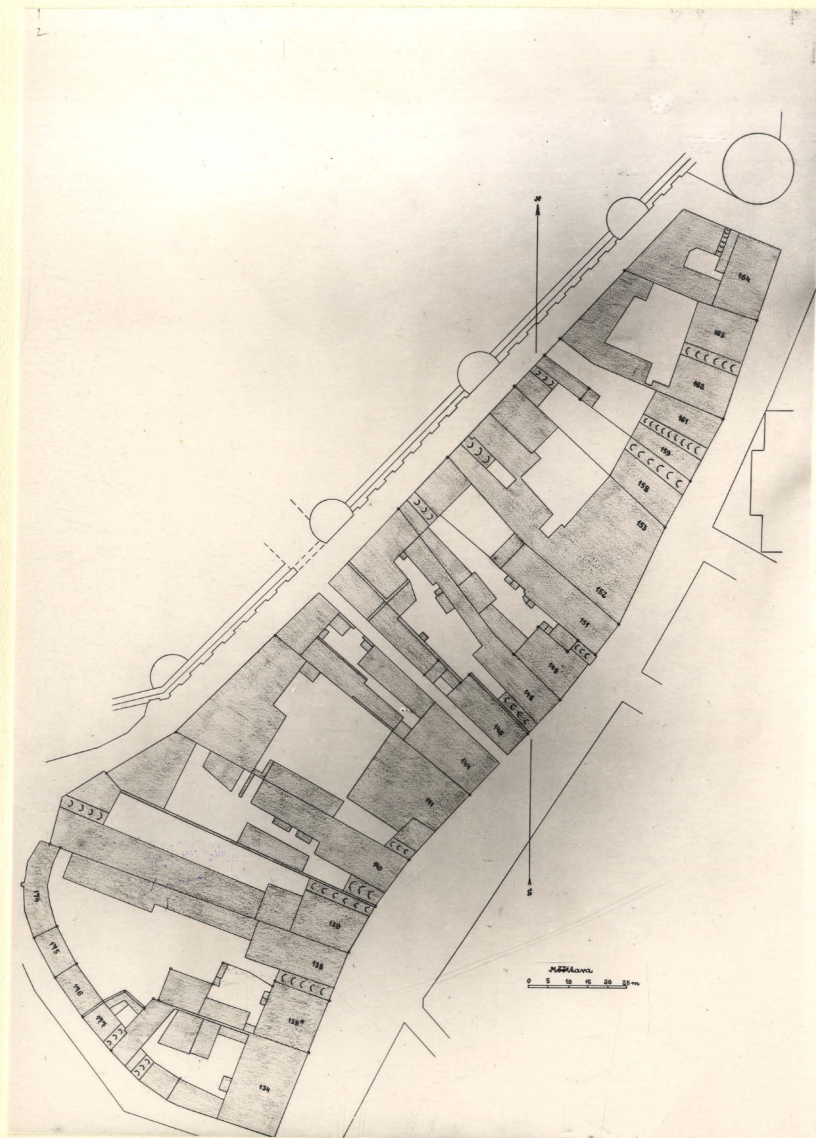

14. All-linna märkimisväärsamad kinnistud ja hooned.

1. Hobuveski (1316)	36. Kõrts "hereditas Soyst" (1362)
2. Oleviste kirikumajad (omandatud 1565-1754)	37. Kõrts "vosse kule" (1471-1541)
3. Oleviste vanim kinnistu ja Oleviste kirik 1267.a.	38. Linna müntla (13.saj.)
4. Mihkli kirik ja klooster (asutatud 1249)	39. Kõrts "de helle" (1413-1478)
5. Kloostri aed	40. Linna müntla (1367-1660)
6. Riia frantsiskaanide kinnistu 1314-1400	41. Vene kirik (1422)
7. Kõrts "Brandenburg" (1500-1512)	42. Dünamünde-Padise kloostri kinnistu (1280-1535)
8. Saun (1310-1553)	43. Gutvalla ehk Ruma kloostri kinnistu (1280-1519)
9. Seek (ca 1490-1547)	44. Katariina klooster (1246-1525)
10. Oleviste köstrimaja (1413-1635)	45. Krõuweli saun (1364-1540)
11. Oleviste kirik (1330)	46. Rochuse seek (1518-1649)
12. Vana kool (1437-1475)	47. Niguliste köstrimaja (1375-1395)
13. Suurgildi hoone (1406-1920)	48. Niguliste kirik (1315)
14. Vene kirik (1371-1413)	49. Niguliste pastoraat (1359-1389)
15. Kõrts "de iserne doer" (1465-1662)	50. Uus seek (rajat. 1520)
16. Järva foogti kinnistu (1415-1622)	51. Linna marstal (paigutatud siia 1362-1372 vahemikus)
17. Kõrts "olde kumpenie" (1433-1441)	52. Niguliste kirikumajad (omandatud 15. saj. I pool).
18. Kõrts "de swane" (1477-1624)	53. Virumaa komturi kinnistu (1429-1561)
19. Mustpeade kinnistu (1531)	54. Linna müntlale kuuluv kinnistu 1547.a.
20. Oleviste Gild (1341-1698)	55. Bolemani saun (1387-1550)
21. Kanuti Gild (1326-1920)	
22. Suurgild (1370-1412)	
23. Kärkna kloostri kinnistu (1254-1569)	
24. Seegid Pühavaimu kiriku juures	
25. Pühavaimu kirik (1316)	
26. Väike kaalukoda (1358-1679)	
27. Apteek (1422)	
28. Pühavaimu pastoraat (1451-1727)	
29. Begiinide konvent (1509-1525)	
30. Rae kantselei (1378-1727)	
31. Kõrts "de zaell" (1453-1469)	
32. Vaekoda (ehit. 1554)	
33. Raekoda (1322)	
34. Linna vangla (1364-1832)	
35. Vana marstal (likvideeritud ajavahemikus 1362-1372)	

Märkus: Üksik aastaarv tähendab esmakordset mainimist. Teine aastaarv tähendab kas likvideerimist või viimast mainimist antud kohal.

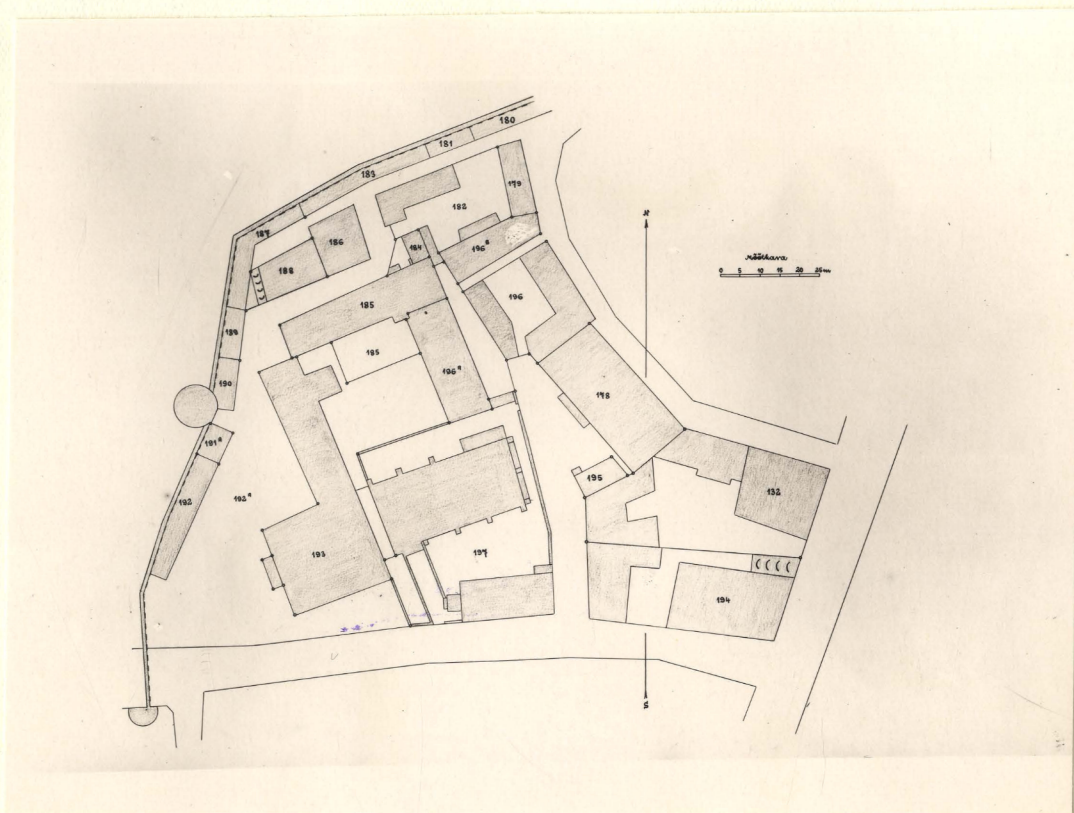

15. Kvartalid Laboratooriumi ja Laia tänava vahel

Hobuveskist kuni Aida tänavani.

Kitsad ja pikad krundid ulatuvad läbi kvartali, kusjuures elamud asusid Laia t. ääres ja hooviväravad ning aidad ja tallid Laboratooriumi t. ääres.

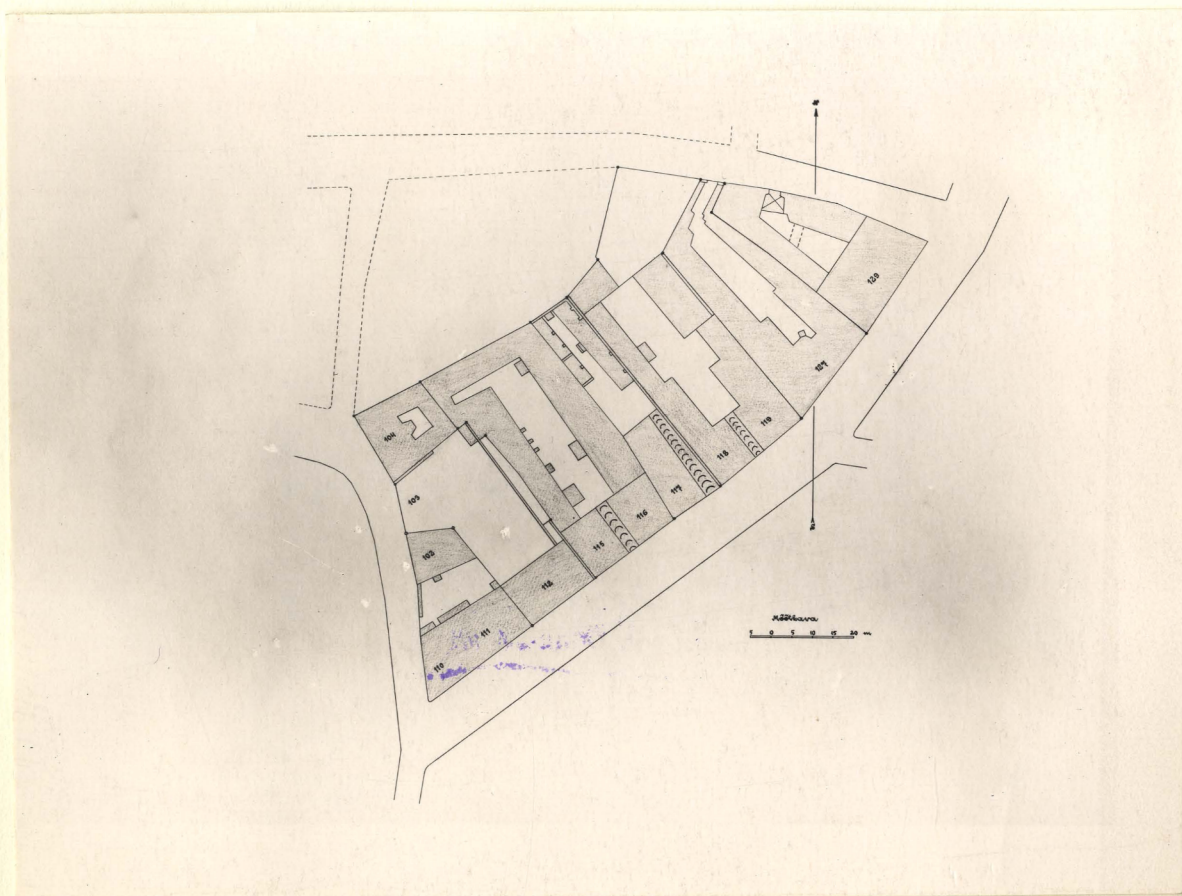
Kinnistud nr. 149, 151 ja 152 olid 14. ja 15. sajandil Oleviste kiriku pastoraadi asukohaks ning veel praegu nr. 151 tagahoovis asuv ait oli ilmselt see Oleviste kirik, mis 1267.a. allutati Mihkli kloostri. Tõenäoselt asus siin ka kunagine skandinaavlaste kaubahoov ja Oleviste gild oma algupäevil.

16. Kvartal linnamüüri, Aida, Laia ja Nooruse tänava vahel, mis veel 16. sajandil kuulus Mihkli kloostrile

Kvartali idapoolne osa (kinnistud nr. 132 ja 194) oli "kloostri aed", mis ümbritseti müüri all 15. saj. esimesel poolel. Tõenäoselt on see loovutatud kloost-rile alles 13. sajandi lõpul või 14. sajandi algul. Klooster ise on rajatud 1249.a. ja asus väljaspool linna veel 1310.a.

Umbes 60 aasta jooksul, mis klooster asus väljaspool linna, jõuti kloostri hoonestik kindlasti ümbritseda kaitsemüüri. Sellest müürist on ilmselt säilinud osa ümberehitatult linnamüüriks, kuid ülejäänud osa on kasutatud ära ehitusmaterjalina 17. või koguni 18. sajandil.

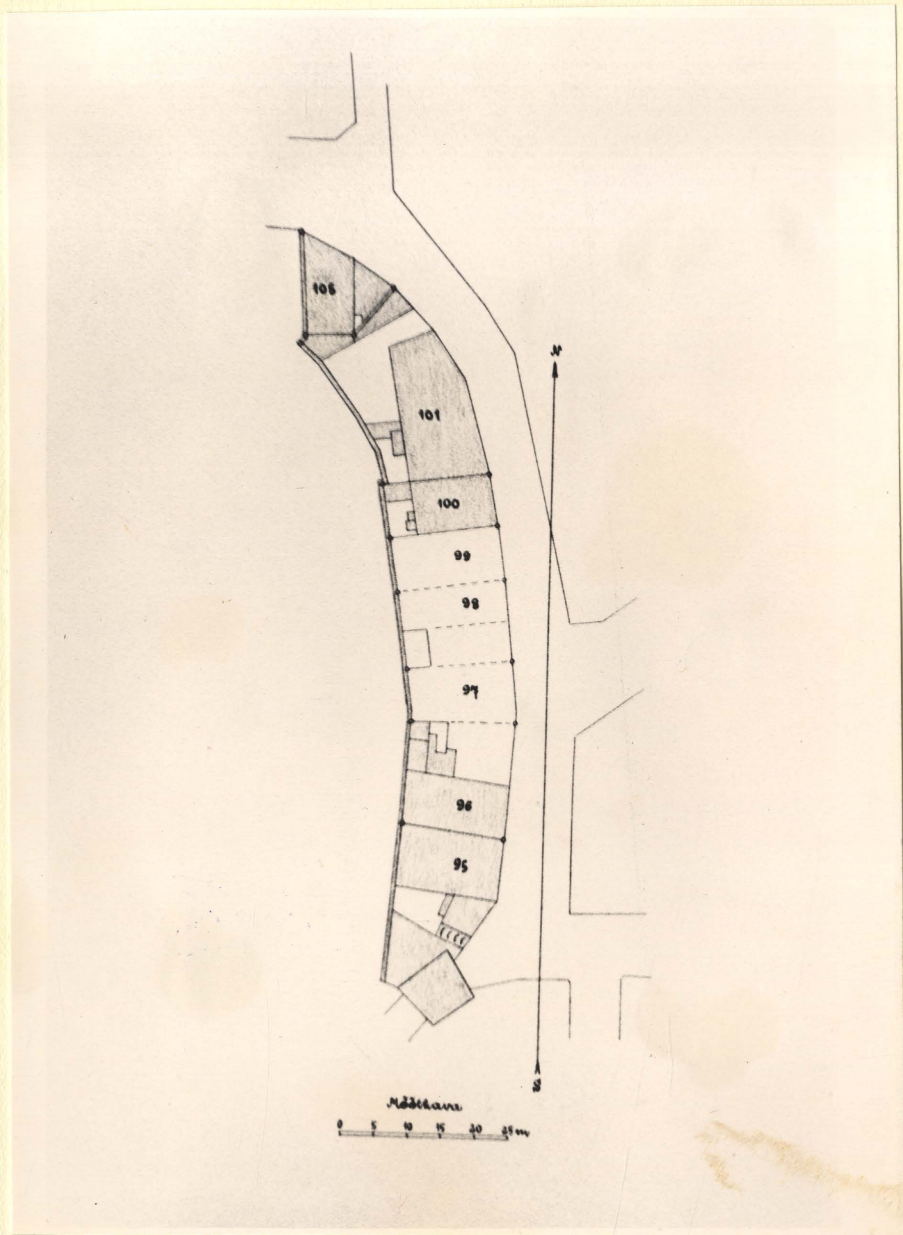
17. Kvartal Nooruse, Laia ja Vaksali tänava vahel.

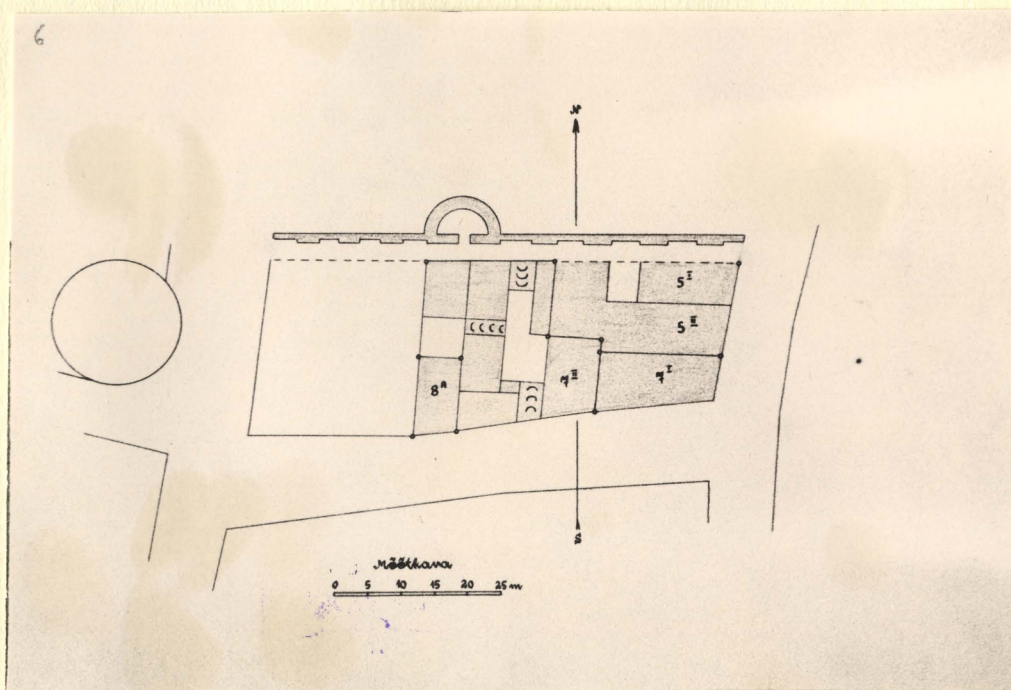
Selle kvartali loodepoolne nurk oli Mihkli kloostri põlise kinnistu osa (joon. 16) ja kuna see ulatus otse linnavärava kõrvale, siis siit sai ka oma nime Nunnavärav.

Kinnistu nr. 118/119 kuulus 1314-1400 Riia frantsiskaani kloostri.

Kinnistu nr. 110 kandis 16. sajandi algul nime - "Brandenburg" ja kõige tõenäosemalt oli kasutusel kõrtsina.

Kinnistud Laia tänava ääres kuulusid kaupmeestele, kuid Vaksali tänava ääres käsitöölisele.

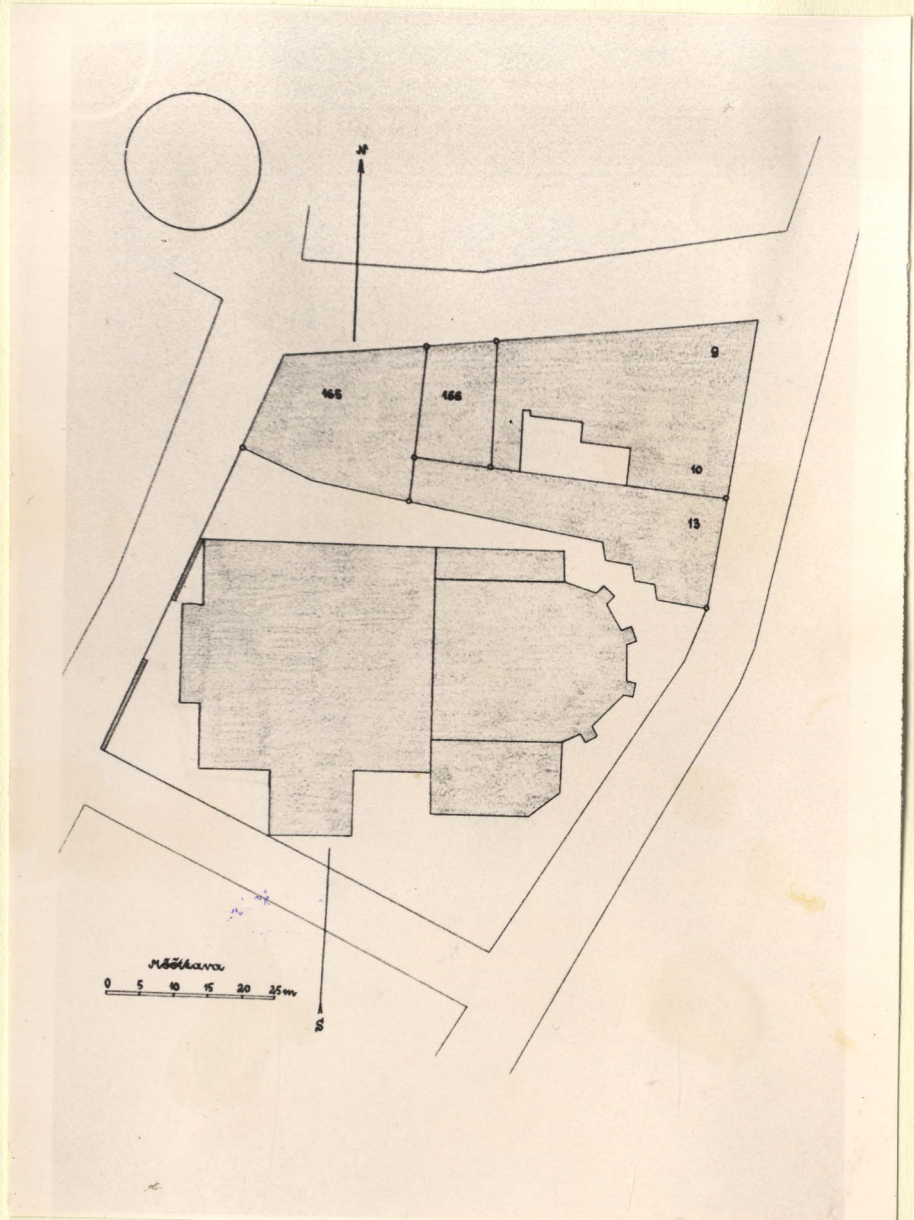
19. Kvartal Pika, Tolli ja Laia t. ning linnamüüri vahel

Kvartalist läänes asub Hobuveski.

Kvartalit eraldas varemini linnamüürist kitsas tänav, mille algust võib märgata Pika tänava ääres öues, kinnistu nr. 5 põhjaküljel.

15. sajandi algul nimetatakse siinset müüritorni, millest on säilinud ainult madal tüügas, "thorn achter Wulfarde". See nimi pärineb siinse suure kinnistu omanikult, Turu linna raehärralt Wulfard Rosendalilt.

Kvartali läänepoolne osa sai Põhjasõja ajal uue hoonestuse, sest siia ehitati Peeter I jaoks "Palee", mis hiljem oli koolimajaks ning pärast tulekahju ehitati 18. sajandi lõpul ümber ja oli pikemat aega kasutusel tollimajana.

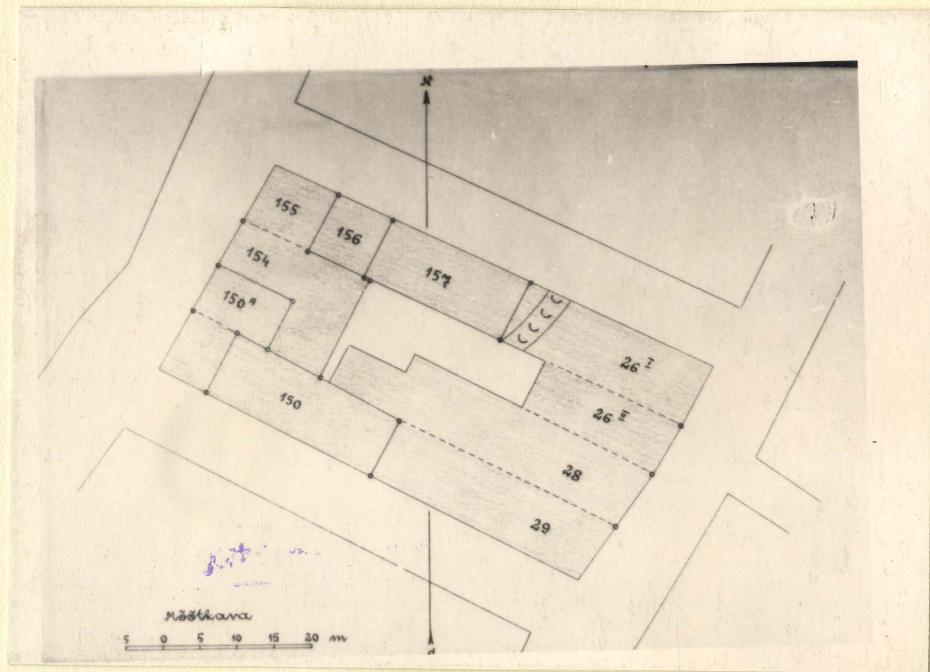

20. Kvartal Pika, Oleviste, Laia ja Tolli tänava vahel.

Peamiseks objektiks selles kvartalis on Oleviste kirik, mis antud kohal on esmakordselt valminud 1330.a., nimi-pühaku, Norra kuninga Olav Haraldssoni kolmesaja-aastase surmapäeva tähistamiseks.

Kirikut ümbritses veel möödunud sajandi algul kalmistu, kust hiljem rajati läbi praegune Oleviste tänav. Selle kohal oli 15. sajandi algul jalgte - "unser leven vrouwen stegel".

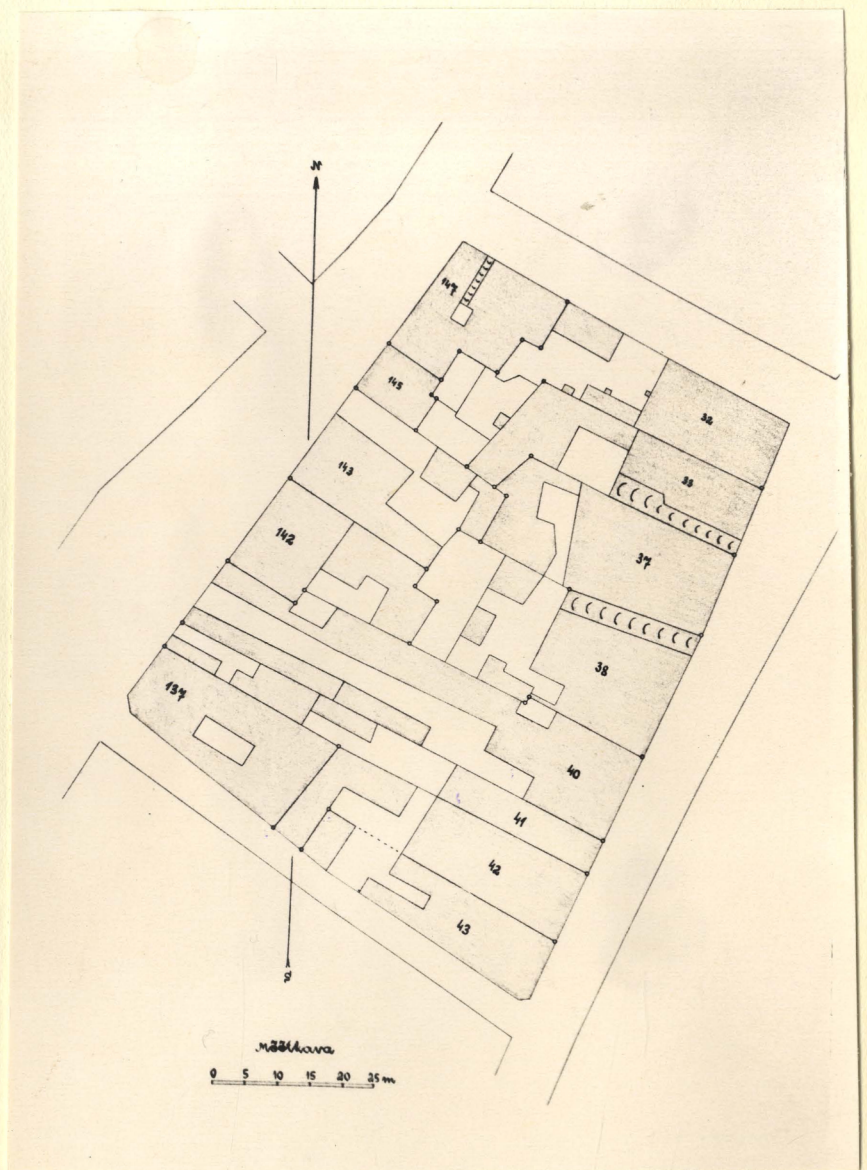
Kiriku kooriruumi ja tänava vahel oli 15. sajandist kuni 17. sajandi algupooleni Oleviste köstrimaja, mis hiljem läks üle naaberkinnistu omanikule.

21. Kvartal Pika, Pagari, Laia ja Oleviste tänava vahel.

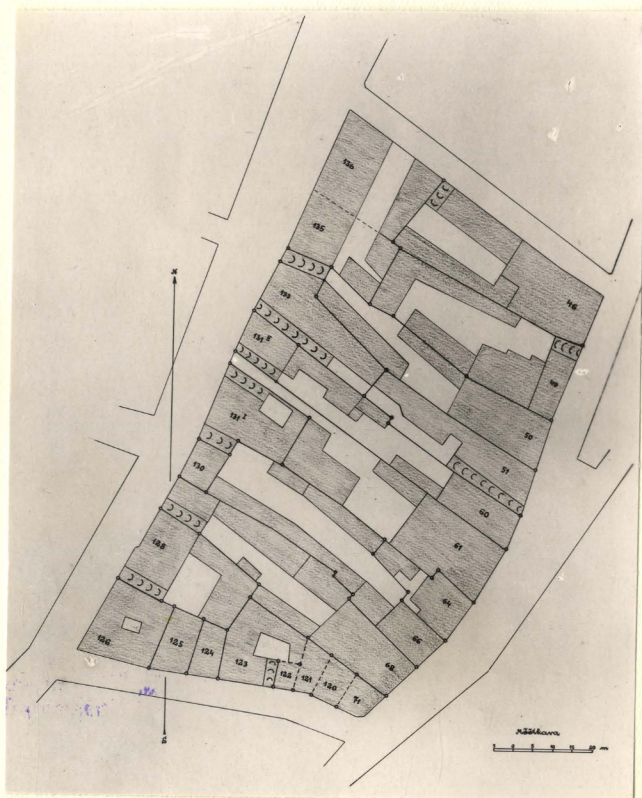
Juba selles kvartalis ilmneb sama iseloom kui Laia ja Laboratooriumi t. vahelistes kvartalites - krundid on algupäraselt ulatunud Pikalt tänavalt Laia tänavani.

Kinnistul nr. 26-I asus 15. sajandi esimesel poolel Oleviste kiriku juurde kuulunud kool - "olde schole".

22. Kvartal Pika, Vana, Laia ja Pagari tänava vahel.

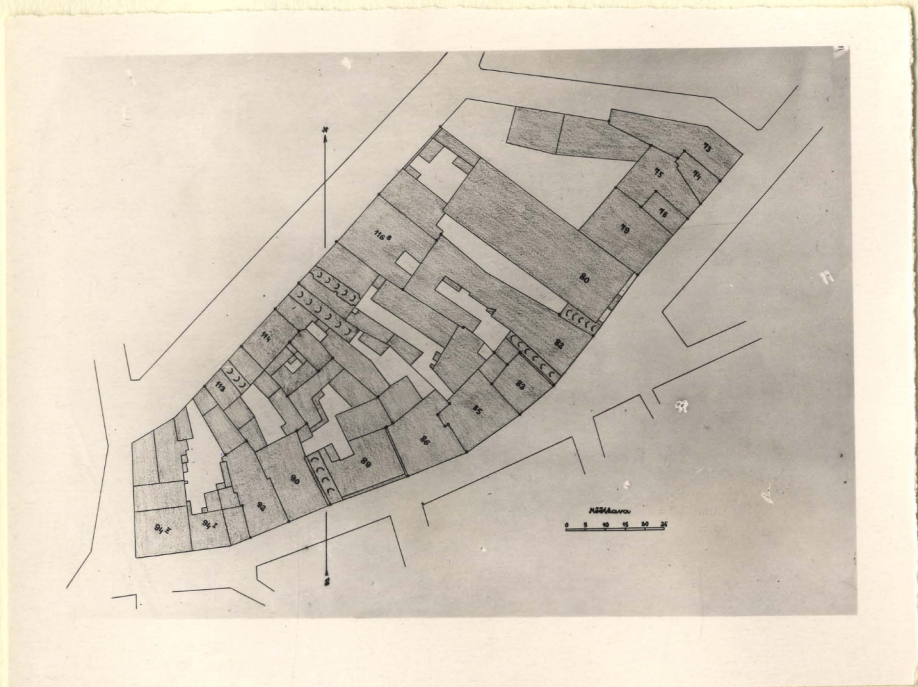
Selles kvartalis ulatuvad üksikud kinnistud veel nüüdki Pikalt tänavalt Laiale tänavale, tõendades seda, et kunagi on linna kaitsepiire kulgenud Laia tänava joonel.

23. Kvartal Pika, Hobuse, Laia ja Vana tänava vahel.

Ka siin on vanu ja pikki ning kitsaid kinnistuid, milliste peahooned asuvad Pika tänava ääres.

Üksikutest pikkadest kruntidest on Laia tänava äärseid osi eraldatud iseseisvaiks kinnistuiks juba 14. sajandi lõpul.

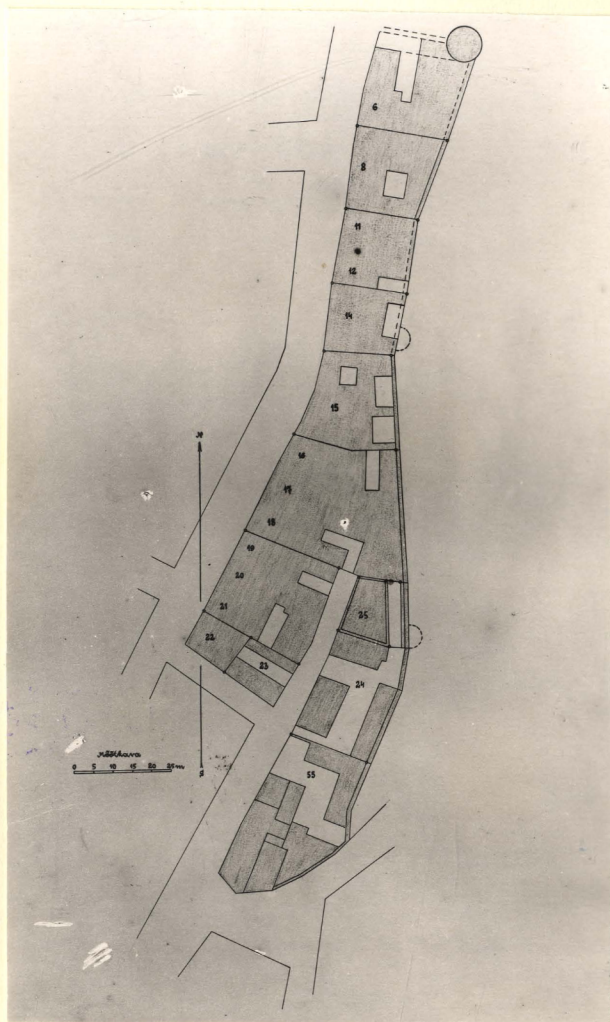

24. Kvartal Pika, Vaksali, Laia ja Hobuse tänava vahel.

Siit nähtub, et paari kinnistu (nr. 79 ja 80) tagaosas on veel möödunud sajandil puudunud suuremad hooned.

Esimesed iseseisvad kinnistud Laia tänava äärde tekkisid siin alles 15. sajandil eraldamise teel Pika tänava järgi arvestatud kinnistustest.

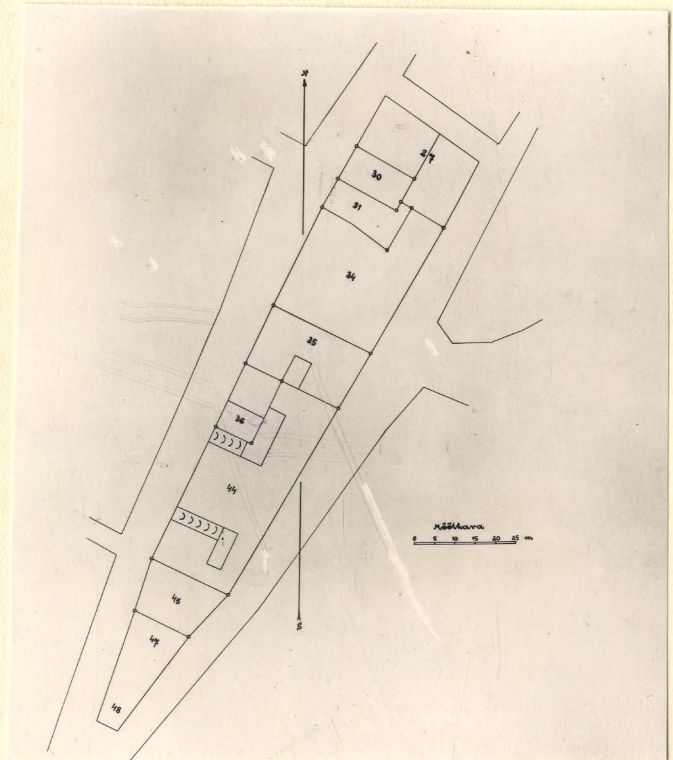
Kinnistu nr. 80 omandati Suurgildile 1406.a. ning ühenduses gildisaali ehitamisega tekkis naaberkrundile ka tänaseni püsinud Börsikäik.

25. Kvartal Pika tänava ja linnamüüri vahel

Suur-Rannaväravast kuni Väike-Rannaväravani.

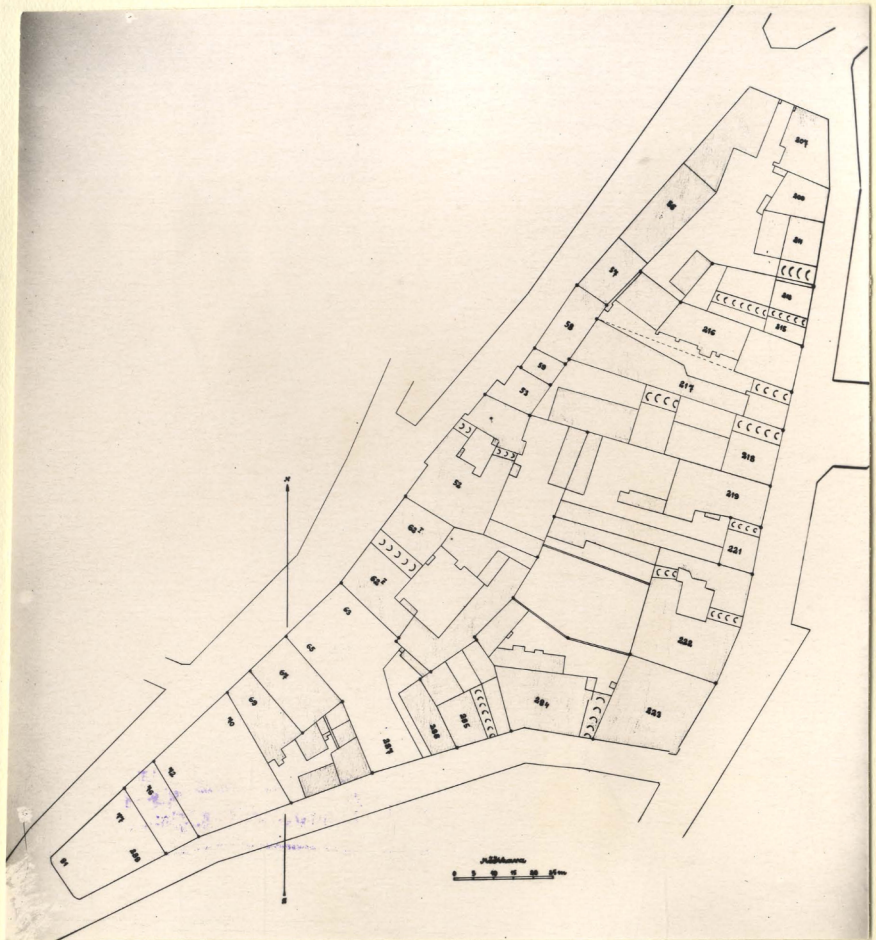
Selles kvartalis on asunud vana novgorodlaste kaubahoov, mille keskseks hooneks oli 1410-1413 likvideeritud kirik (nr. 25), mis ümberehitatult on püsinud tänaseni. Selle juurde kuulus veel kalmistu kinnistu nr. 17 taga. Ilmselt on selle juurde kuulunud ka kinnistu nr. 24, kus paari sajandi kestel mainitakse hoonet "de iserne doer" (= raudne värav), mis tõenäoselt on olnud kõrts. Kinnistu nr. 55 kuulus Järva foogtile.

26. Kvartal Pika tänava, Olevimäe ja Sulevimäe vahel.

Kinnistul nr. 47 asus 15. sajandil mainitud "olde kumpenie", mida tuleb pidada kõrtsiks.

P.Johanseni arvates pidi see asuma Pika tänava teisel küljel (nr. 46) ja võis olla varemini mitme gildi poolt kasutatav ühine gildihoone, mis ühtlasi võis olla ka Oleviste linnaosa "raekojaks". - Kahjuks osutuvad need oletused ainult eksitusteks.

27. Kvartal Vene, Säde ja Pika tänava ning Sulevimäe vahel.

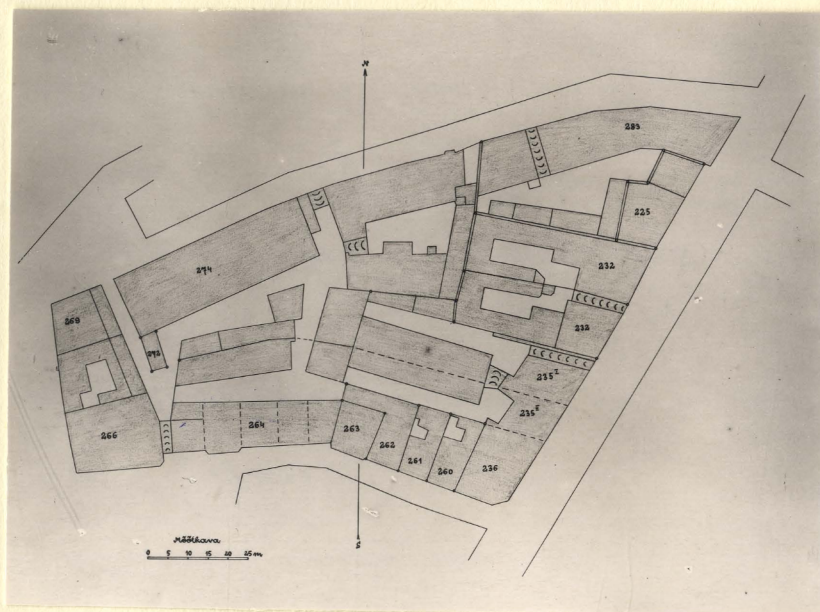
Kinnistul nr. 81 asus 1370-1412 kaupmeeste Suurgild.

Kinnistud nr. 72 ja 70 kuulusid Kanuti Gildile, kusjuures algupäraselt esimesele (lõunapoolsemale) kinnistule liideti 15. sajandi algul naaberkinnistu ja lõpuks 1800.a. ka nr. 70.

Oleviste Gildile kuulusid nr. 65, 67 ja 287 ning arvatavasti ka maa-ala aidaga nr. 67 taga.

Mustpeade Vennaskonnale omandati 1531.a. kinnistud nr. 63 ja 286.

Kinnistul nr. 56 asus 15. sajandil hoone "de swane", mis ilmselt oli kõrtsiks.

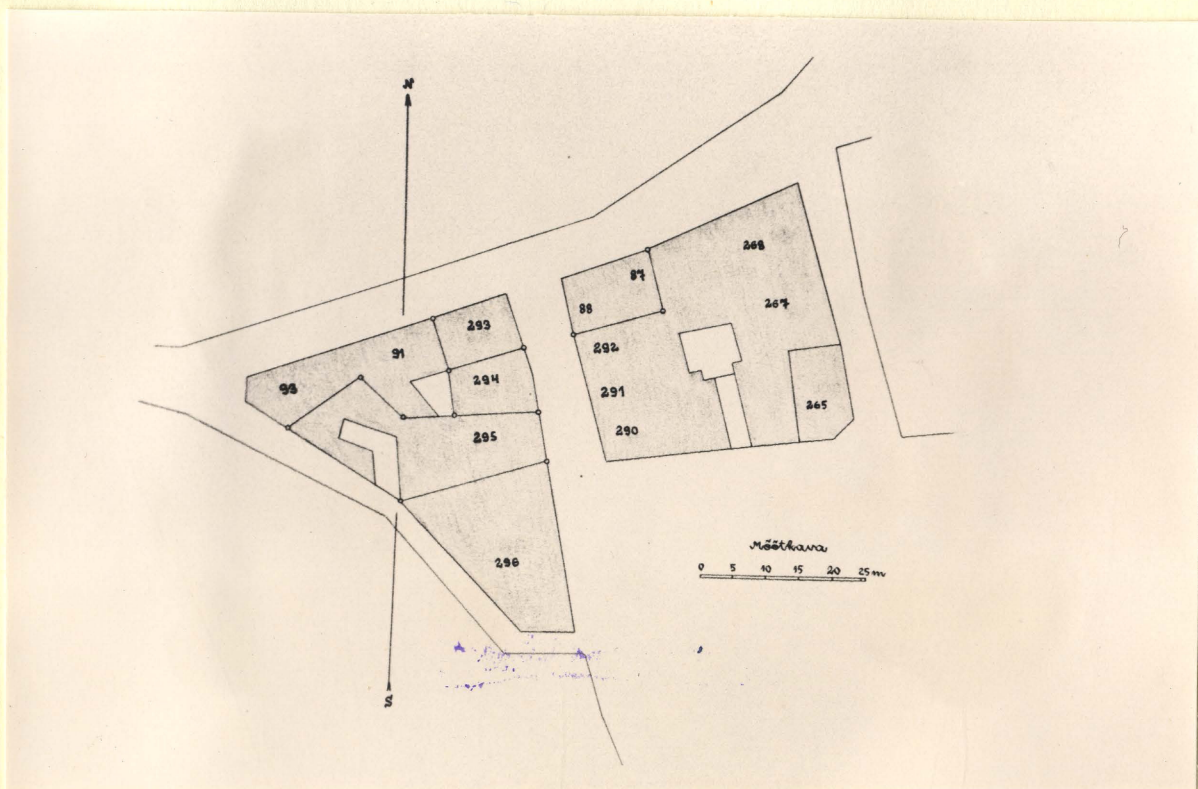

28. Kvartal Säde, Vene, Apteegi ja Mündi tänava vahel.

Siin nr. 274 on Pühavaimu kirik, millest idapool asuvad juba 14. sajandil rajatud seegid -
 esimese ehitas T.Weldeghe enne 1353.a. ja
 teise ehitas 1389/1390.a. J.Hervord; viimast nimetati
 püha Gertrudi seegiks.

Kinnistu nr. 264 koosneb mitmest vahast osast. Alustades Saiakäigust oli esimeseks vana kaalukoda (kleine waage) ja teiseks apteek, mida mainitakse juba 1422.a.

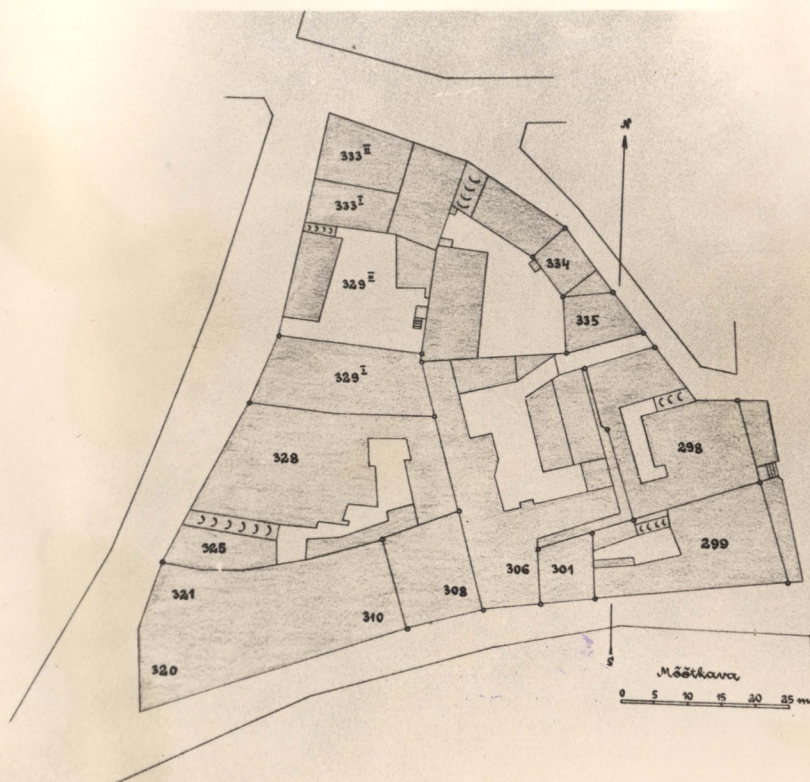
Kinnistu nr. 283 kuulus kuni 16. sajandi keskpaigani Kärkna kloostriks.

29. Kvartalid Voorimehe, Pika ja Mündi tänava ning Raekoja väljaku vahel.

Kinnistu nr. 290 kuulus raele ja siinseis hooneis elasid nn. ministeriaalid. Kord mainitakse siiski siin ka "piper bode", mille all arvatavasti tuleb mõista pillimehe elamut.

Kinnistu nr. 265 kuulus pikemat aega habemeajajaile, kes ühtlasi olid haavaarstid. Neid vajati turu lähedal sagedate kakeluste pärast.

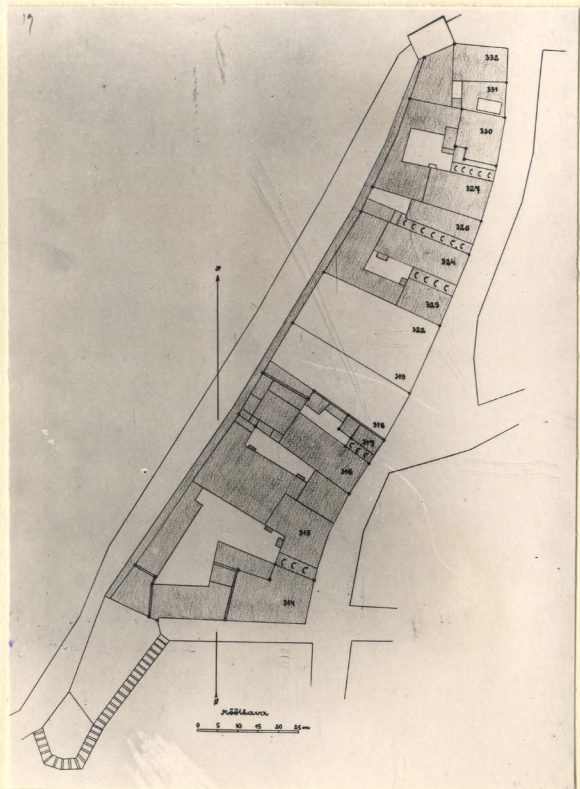
30. Kvartal Rataskaevu, Voorimehe ja Ed.Vilde tänava vahel.

Selles kvartalis asus veel 1362.a. linna tööhoov (marstal). Vana marstali viimase riismena omab kinnistu nr. 306 veel väljapääsu Voorimehe tänavale.

Ilmselt on marstali juurde kuulunud ka kinnistud nr. 310, 320, 321, 325 ja 328, millega marstal omas väljapääsu ka "rattaga" kaevu juurde, mis asus väikesel väljakul Rataskaevu ja Ed.Vilde tänava nurgal.

Kinnistutel nr. 308 ja 329-I asusid kõrtsid ("soyst" ja "vosse kule").

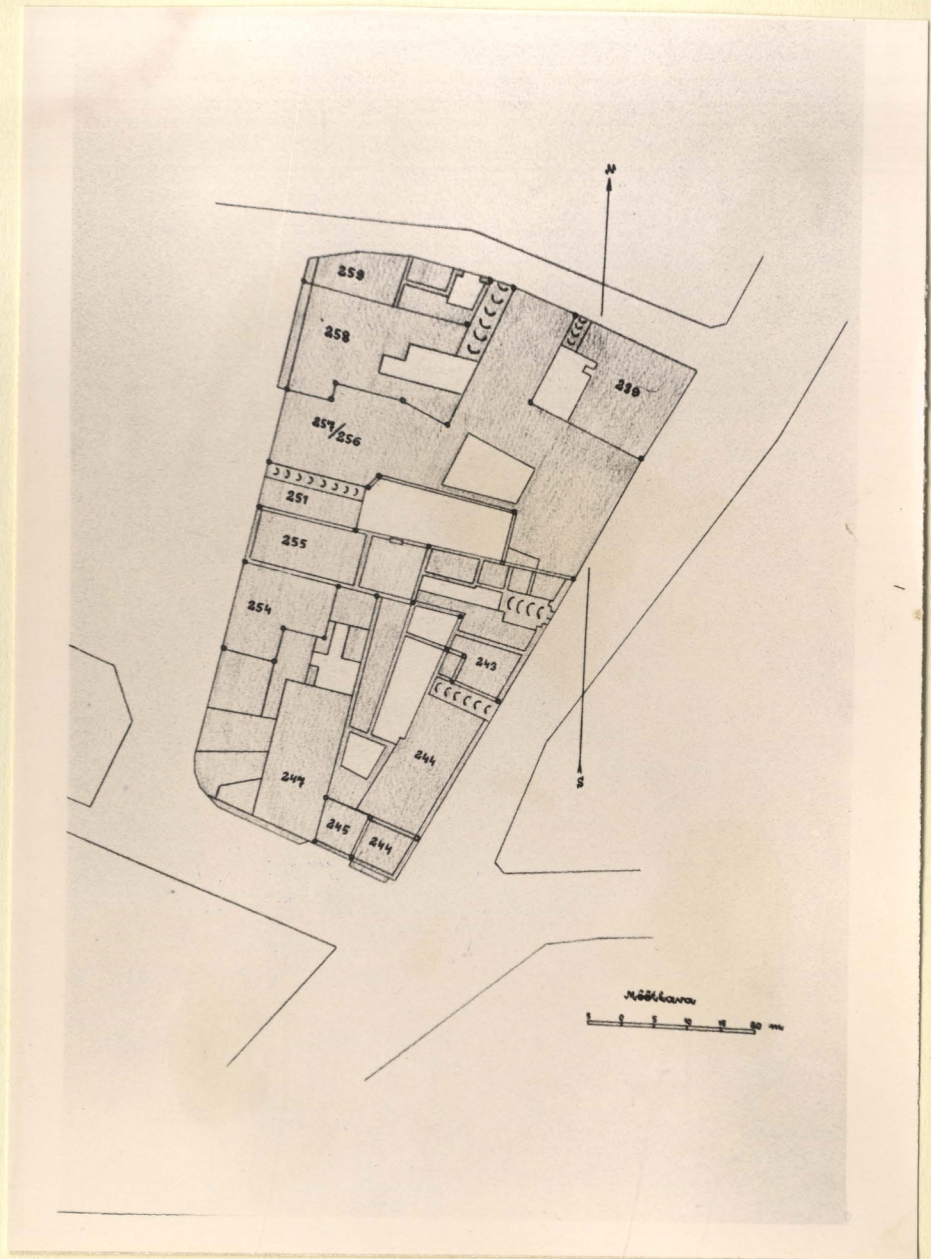
Kinnistute nr. 298 ja 299 esikülge palistasid väikesed juurdeehitused saapakauplustega, mille puhul Kinga tänav ulatus kuni Ed.Vilde tänava nurgani.

31. Kvartal Toompea jalamil Rataskaevu tänava ääres,
Pikajala väravatornist kuni Lühikese jalani.

Kinnistul nr. 327 on 13. sajandi lõpul ja 14. sajandi algul asunud linna müntla, mida kinnitavad möödunud sajandi teisel poolel siin avastatud sulatusahi, tiiglid ja taaniaegsed brakteaadid.

Kinnistul nr. 323 asunud kiviaita nimetatakse 15. sajandil "de helle" (= põrgu). Ilmselt asitöend, et siin asus tollal kõrts.

32. Kvartal Apteegi ja Vene tänava, Vanaturu Kaela ja Raekoja väljaku vahel.

Kinnistu nr. 251 on endine raekantselei (schriverie), mille öues kuni 19. sajandi lõpuni asusid lihapoed.

Kinnistu nr. 256/257 sellel osal, mis ulatus Apteegi tänavale, asus 16. sajandi algul "püha Dominiki kolmanda reegli begiinide" konvent, mis likvideeriti seoses reformatsiooniga 1525.a.

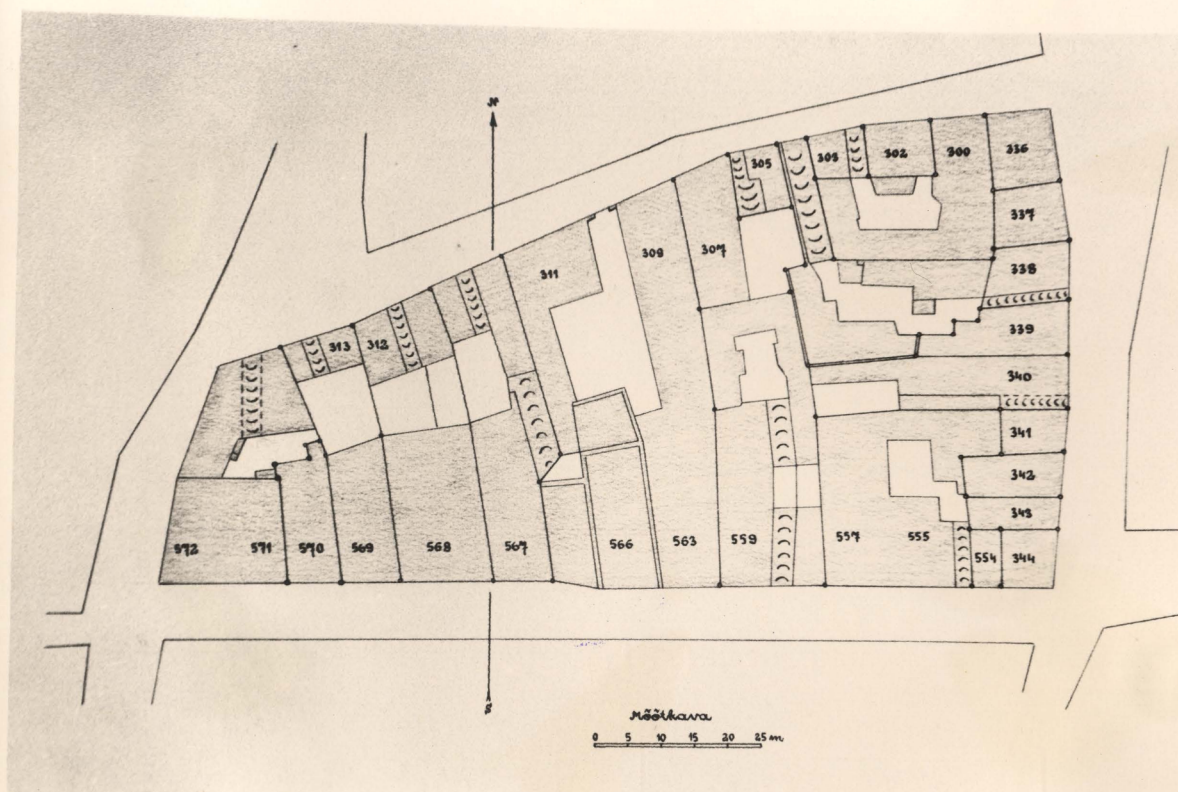
Kinnistu nr. 244 nurkmise hoone kannab 15. sajandi keskel nime - "de zaell", ja on ilmselt olnud kõrts.

33. Kvartal Kullassepa, Raekoja ja Niguliste tänava vahel.

Raekoja taga asuvad kinnistud (nr. 248 ja 251) kuulusid linnale ja siin asus linna vangla ühes juurdekuuluvate isikute elukorteritega.

Kinnistul nr. 246 asuvad hoonet ("Packhaus") on ekslikult peetud kunagiseks raekojaks, kuid algselt koosneb see vähemalt kolmest kokkuehitatud hoonest.

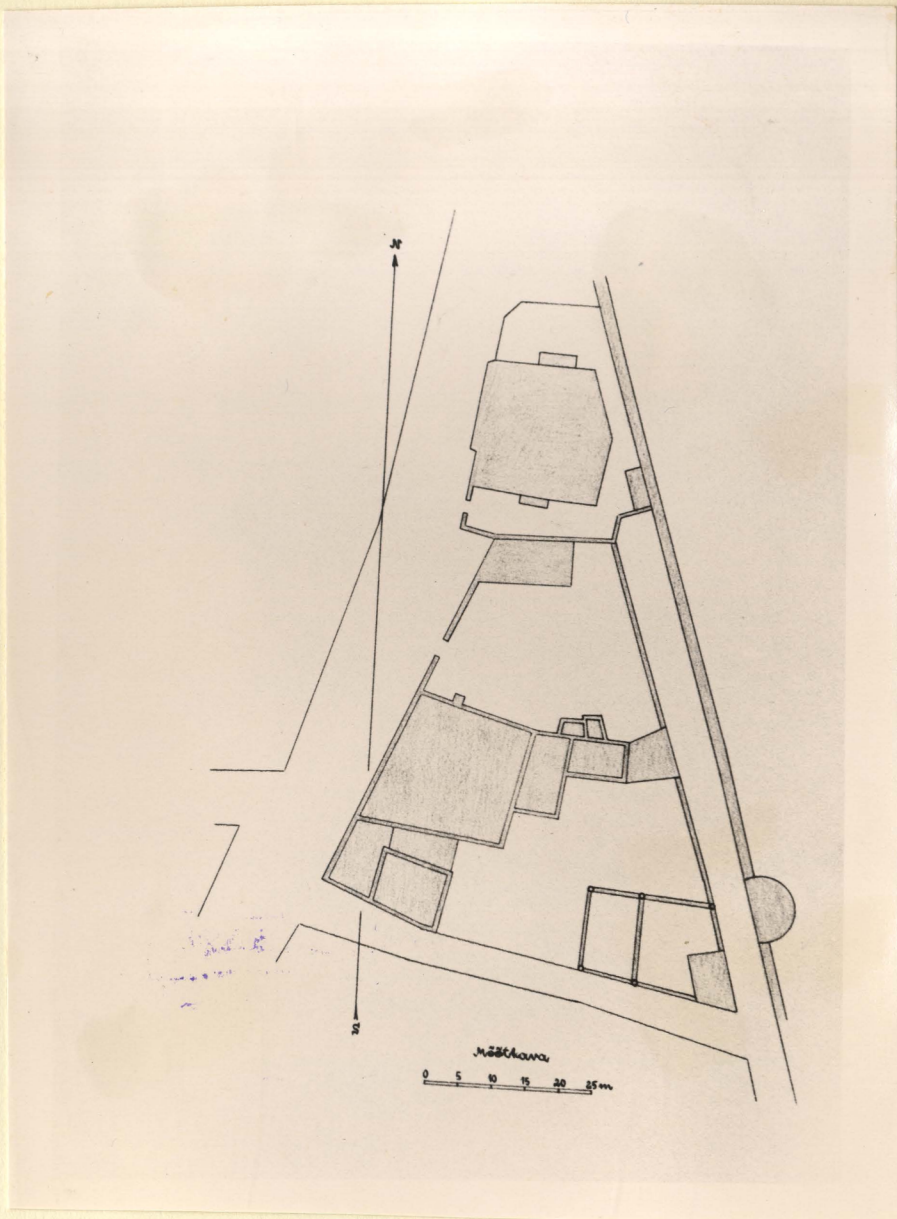

34. Kvartalid Ed.Vilde, Kullassepa, Niguliste ja Rataskaevu tänava vahel.

Piki seda kvartalit on veel 1219.a. kulgenud all-linna kaitsepiire kinnistu nr. 340 kohalt kuni Rataskaevu tänava murdekohani.

Kinnistul nr. 566 asus linna müntla 14. sajandist kuni 1660. aastani. Müntla juurde kuulus veel 1620.a. kivist ait, mis hiljem ehitati ümber elamuks.

Niguliste tänava ääres elunesid siin kaupmehed, Ed.Vilde tänava ääres käsitöölised ja Kullassepa tänava ääres väikekaupmehed ning käsitöölised.

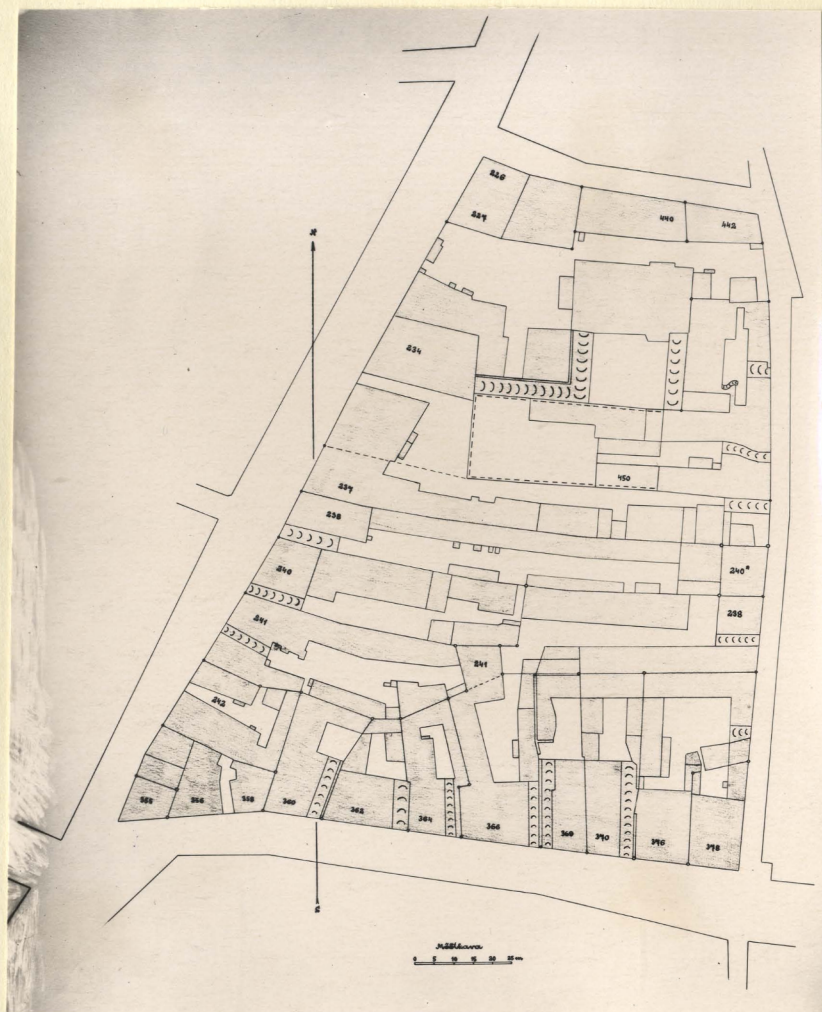

35. Kvartal linnamüüri ja Vene tänava vahel.

Põhjapoolseimal kinnistul asus juba 1422.a. vene kirik. Praegusel kujul on see valminud 1827.a.

Järgmine kinnistu kuulus esmalt Dünamünde ja hiljem Padise kloostriale kui õigusjärglasele.

Selle lõunaküljel asus suhteliselt pikal ja kitsal kinnistul Ojamaal asuva Gutvalla ehk Ruma kloostriale kuuluv hoonete rühm.

36. Kvartal Mürivahe, Viru ja Vene tänava vahel.

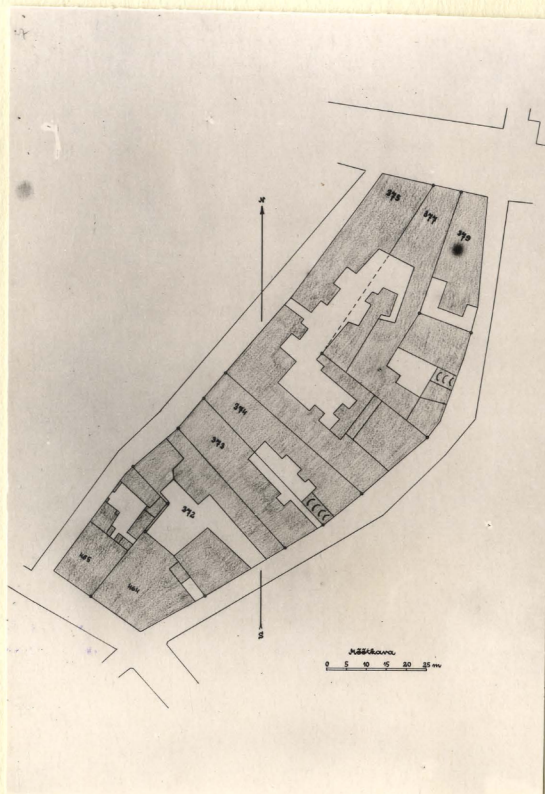
Selle kvartali põhjaosa kuulus dominiiklaste Katariina kloostriks, mis rajati siia ajavahemikus 1246-1248. Antud kinnistu lõunapiiril asus kloostri kirik, mille kontraforsid püstitati naaberkiinnistu (nr. 237) aeda.

Ka selles kvartalis esineb kruntid, mis on ulatunud Vene tänavalt Mürivahe tänavale (nr. 237, 238, 240 ja 241), kuid Viru tänava äärseil kruntidel on teine iseloom ja need vähenevad Vanaturule lähenedes.

37. Kvartal Viru, Sauna, Väike-Karja ja Suur-Karja
ning Vanaturu vahel.

Kinnistute piiride kulg reedab Sauna tänava äärmiselt
väikest tähtsust, kusjuures kinnistu nr. 371 alles
suhteliselt hilja on eraldatud nr. 368-st.

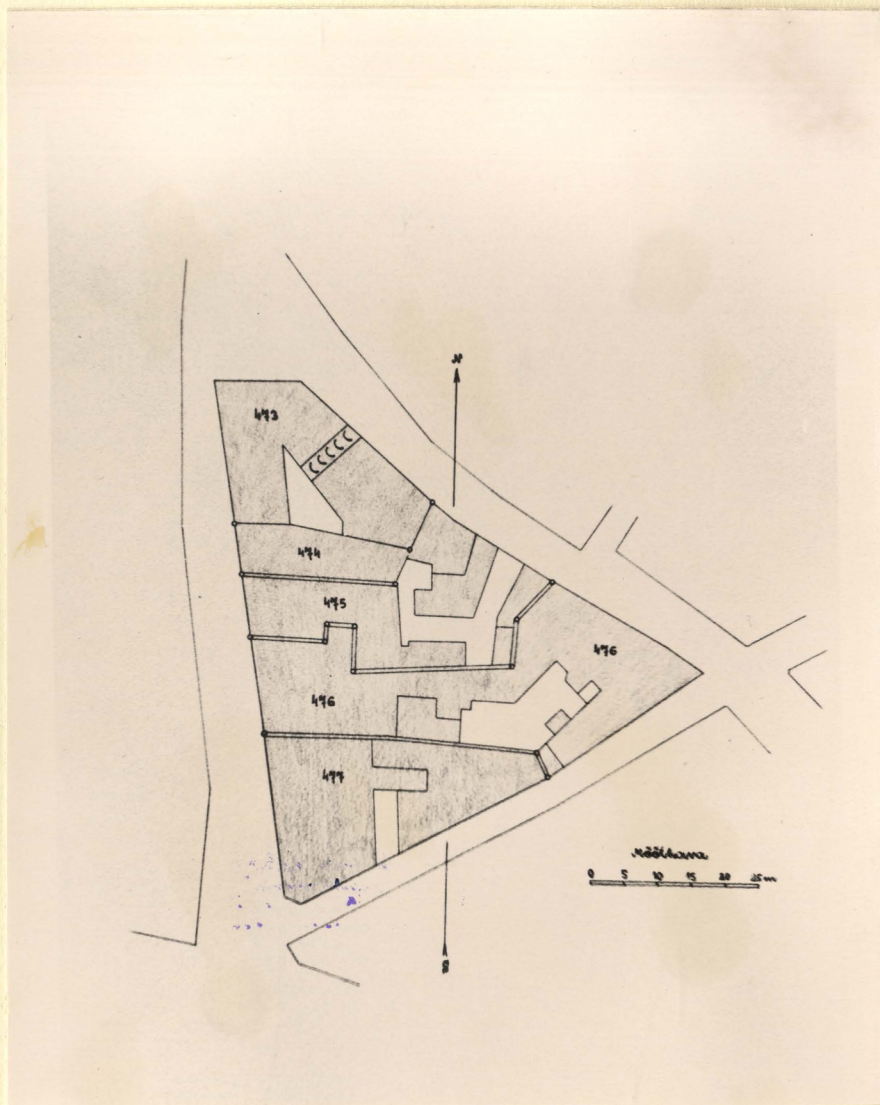

38. Kvartal Määrivahe, Väike-Karja, Sauna ja Viru
tänavavahe.

Väärivahe tähelepanu Viru tänavavahe ääres asuvate kruntide suurus. Nende peahooned asusid Viru tänavavahe ääres, kuid krundi siseosadel asusid aidad, tallid ja isegi aiad.

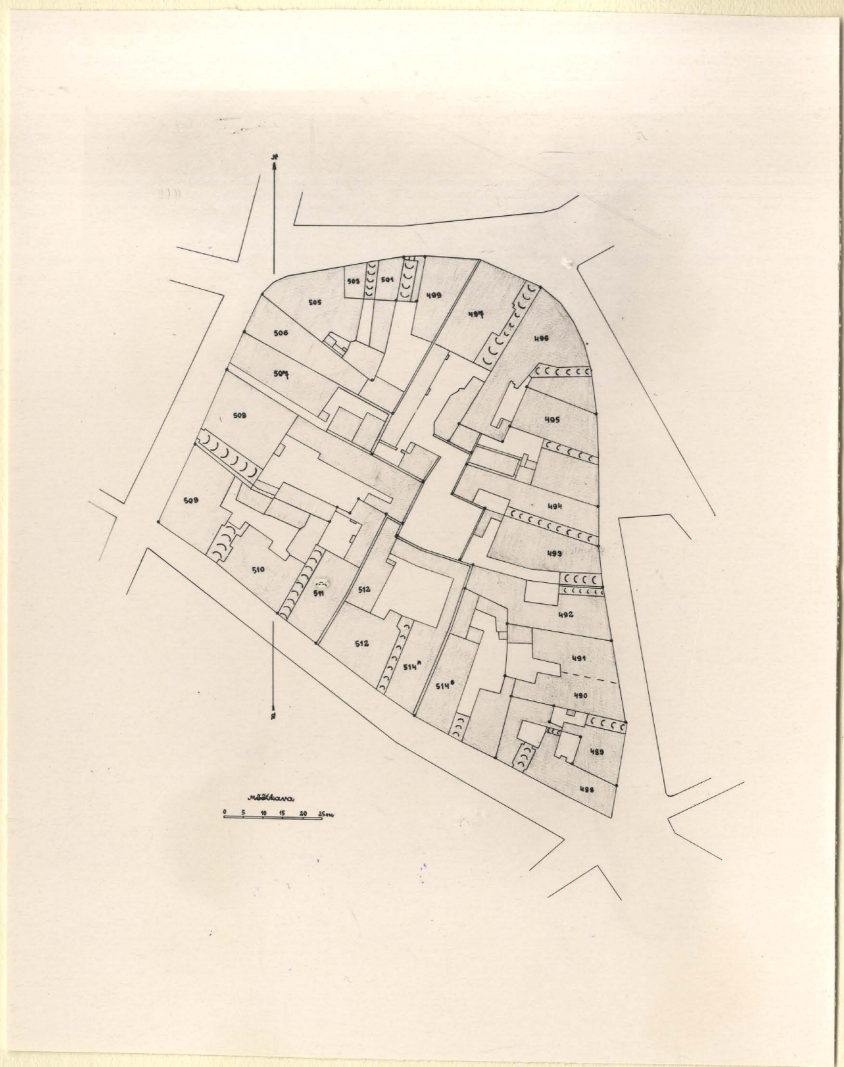
Kinnistut nr. 373 ja 374 asus nn. Krouveli sauna ühes juurdekuuluvate hoonetega.

Väike-Karja tänavavahe ääres on asunud peamiselt käsitöölised.

39. Kvartal Suur-Karja, Väike-Karja ja Müürivahe
tänava vahel.

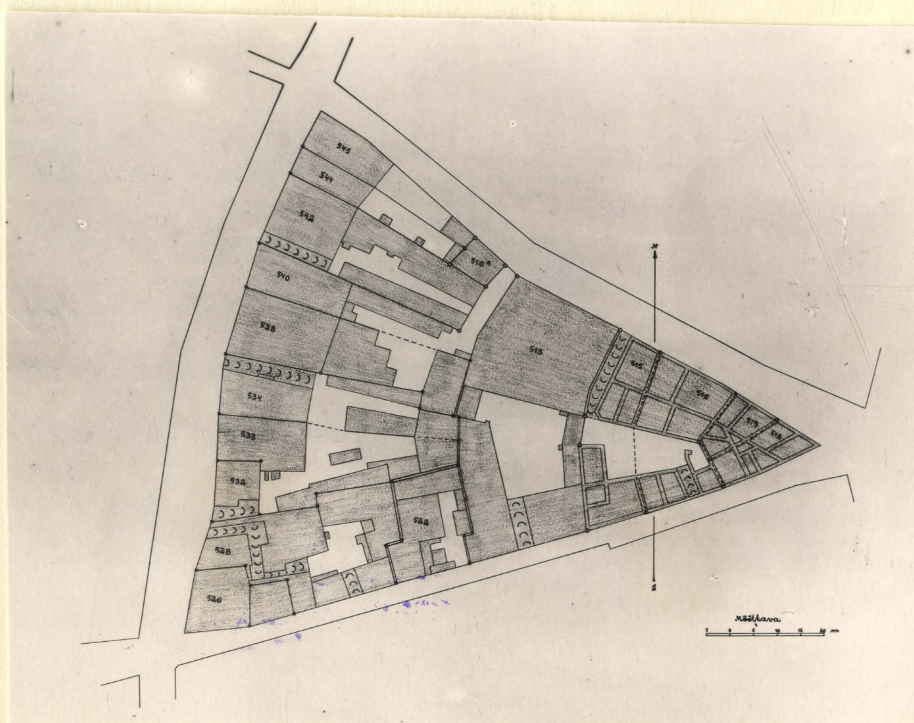
Veel 15. sajandil asus Väike-Karja tänavat palistaval serval iseseisvaid kinnistuid, mis hiljem on liidetud Suur-Karja tänava ääres elunenud kaupmeeste kinnistute alla. Selle tulemusel asusid peahooned Suur-Karja tänava ääres ja kõrvalhooned ning väike-elamud (sageli üürimajad) asusid Väike-Karja tänava joonel.

40. Kvartal Harju, Niguliste, Suur-Karja ja Posti
tänava vahel.

Selle kvartali kruntide kuju on mõjustanud liiklus väga ilmekalt - Harjuväravast saabus liiklus piki Harju ja nüüdset Niguliste (end. Kuninga) tänavat Vanaturule, samuti saabus liiklus Karjaväravast piki Suur-Karja tänavat Vanaturule ning Posti tänavat kaudu Harju tänavale ja Niguliste kiriku rajooni.

Vanaturu lähedal elasid kaupmehed ja raehärradki. Harju tänaval elasid peamiselt käsitöölised, kuid Posti tänavale on asunud alles värskelt maalt saabunud elementi, kes vaesudes on pidanud oma kinnistu loovutama mõnele kaupmehele, või jõukamaks saades ostis endale uue kinnistu mõnele soodsamale kohale, mis asus turule lähemal ja kus liikus ostujõulisemat rahvast.

41. Kvartal Harju, Posti ja Mürivahe tänava vahel.

Harju tänava ääres asusid siin kaupmehed ja jõukamad käsitöölised. Viimaseid asus ka Karjavärava juures, kus kinnistud siiski ajuti olid ka kaupmeeste käes. Mürivahe tänava ääres on olnud ainult paar iseseisvat kinnistut, kuid need on hiljem liidetud teistega.

Kinnistul nr. 522 asus 16. sajandil Rochuse seek (haigla), mille asukohta varasemad autorid on määranud valesti.

42. Kvartalid Rüütli (nüüd Rataskaevu), Niguliste ja Harju tänava vahel.

Suure ala võtab siin enda alla Niguliste kirik ja selle kunagine kalmistu ühes pastoraadi hoonete komplektiga. Teiseks suureks üksuseks on endine seek oma kirikuga. Edela sopis võib märgata, et vana tänavajoon asus tunduvalt seespool nüüdset, kuid pärast Kiek-in-de-Köki torni valmimist ja Tzeghen-torni lammutamist vabanes ruumi seegi maa-ala suurendamiseks.

Niguliste kiriku juurde viis peale tänavate veel kolm väikest teed: üks kalmistu ja naaberkinnistu (nr. 565) vahelt, teine kinnistute nr. 546 ja 548 vahelt (Trepitänav "Nöelasilmaga") ja kolmas kinnistute nr. 537 ja 539 vahelt, mis suleti 18. sajandi lõpul.

Vaadeldava ala lõunapoolsed hooned põlesid maha 1527.a. tulekahjus ning seisis varemeis kuni 17. sajandi keskpaigani, mil rajati uuesti ka kruntide piirid. Tänavajoon jäi siiski muutmatuks.

43. Kvartal Toompea jalami ja Rüütli (nüüd Rataskaevu) tänava vahel Lühikesest jalast kuni Kiek-in-de-Köki tornini.

Siit nähtub, et kunagi on linnamüür kulgenud otsejoones Harjuväravast Mägedetornini, kuid Kiek-in-de-Köki ehitamise järel lammutati vana müürilõik ühes Tzeghen-torniga ja linna territoorium suurenes pisut.

Veel 16. sajandi algul elasid Lühikesel jalal kullassepad ja Rüütli tänava ääres asusid nende kõrvalhooned hooviväravatega. Hiljem olukord muutus.

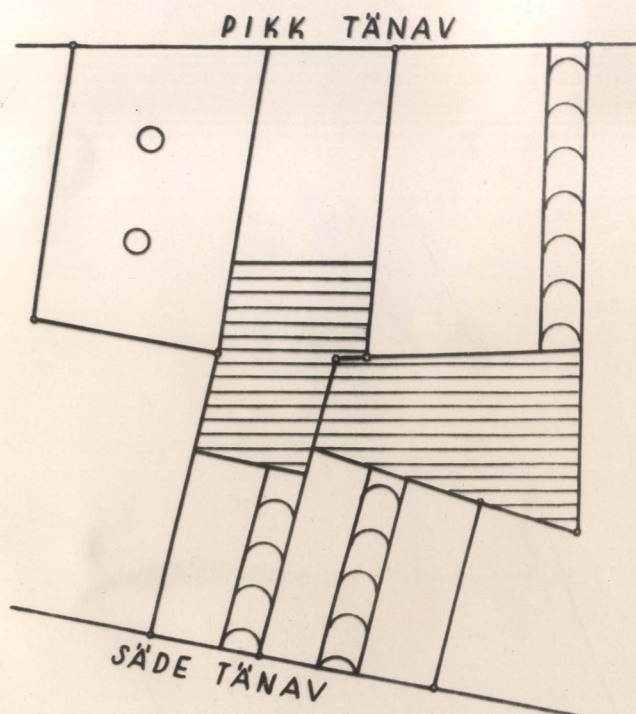
Kinnistud nr. 580-588 kuulusid juba 1382.a. marstali alla.

Kinnistud nr. 589 ja 590 (algupäraselt oli siin kolm maja) läksid Niguliste kirikule 15. saj. esimesel poolel.

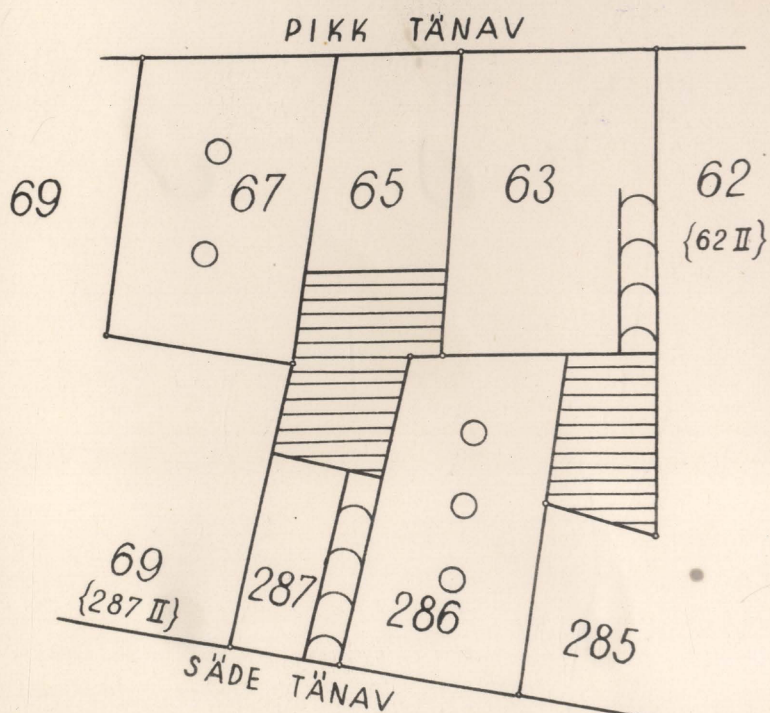
Nr. 591 kuulus Virumaa komturile ja hiljem Viljandi komturile, kes ühtlasi oli ka ordumeistri koadjutoriks.

Nr. 593-I kuulus 1548.a. linna müntlale.

Otse linnamüüri ääres (nr. 594 ja 595) asus veel nn. Bolemani saun, mida mainitakse esmakordselt 1387.a. ning mis hävis Liivisõja aastail.

44. Oleviste Gildi ja
Mustpeade Vennaskonna
kinnistud 1531.a. algul

45. Oleviste Gildi ja
Mustpeade Vennaskonna
kinnistud 1532. aastal.

Oleviste Gildi omad:
65 - esik ja kõrvalruumid
67 - gildisaal
287 - ait

Mustpeade omad:
63 - esik ja muud ruumid
286 - 1531/1532 ehitatud
gildisaal.